

SZAKDOLGOZAT

Horváth Antónia

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Károly Róbert Campus
Pénzügy és számvitel alapképzési szak

Az öngondoskodás lehetőségei és szerepe
Magyarországon

Belső konzulens: **Dr. Tóth Eszter Ilona**
egyetemi docens

Készítette: **Horváth Antónia**

Gyöngyös
2023

Tartalom

1. BEVEZETÉS.....	1
2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	3
2.1. A nyugdíjrendszer finanszírozásának tipikus módozatai	3
2.2. A magyar nyugdíjrendszer sajátosságai	6
2.3. A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatósága	8
2.4. A fenntarthatóság növelésének lehetséges eszközei	13
2.4.1. Az aktívan töltött időskor elősegítése	14
2.4.2. Az egészséges életévek meghosszabbítása.....	15
2.4.3. Az öngondoskodás fokozódó szerepe	16
2.5. Az öngondoskodás alapjai	17
2.6. Az öngondoskodás lehetőségei hazánkban	19
2.6.1. Az önkéntes nyugdíjpénztárak.....	19
2.6.2. A nyugdíj előtakarékosági számla (NYESZ)	20
2.6.3. A tartós befektetési számla (TBSZ)	22
2.6.4. A unit-linked biztosítás	23
2.6.5. Foglalkoztatói nyugdíj	24
2.6.6. A szülőtartás lehetősége	25
3. ANYAG ÉS MÓDSZER	27
3.1. Szekunder kutatás.....	27
3.2. Primer kutatás	28
4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK.....	31
5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	43
6. ÖSSZEFOGLALÁS.....	46
7. IRODALOMJEGYZÉK:.....	48
8. MELLÉKLET.....	52

1. BEVEZETÉS

A hazai nyugdíjrendszerben egyszerre van jelen a felosztó-kirovó és a kötelező tőkefedezeti pillér 1998-tól kezdődően. Ezt a paradigmaként is emlegetett reformot követően számos változtatást eszközöltek a szabályalkotók a rendszer tekintetében, ami a mai napig is érvényben van. A mindennapokban sokszor, számtalan különféle helyzetben hallható az a szállóige, hogy csak magadra számíthatsz. Ezt a gondolatot a nyugdíjak területére áttűtetve is létjogosultsága van, ugyanis hiába alakult ki a szolidáris társadalom és gondoskodik az idősekről az állam vagy akár a család, az öngondoskodásnak minden esetben van alapja.

Habár a jelenlegi gazdasági válság a kormányt számos kihívás elé állítja, a nyugdíjazás már hosszú ideje húzódnó társadalmi és gazdasági problémaként jelenik meg. Ez a munkaerőpiac aktív szereplőinek csökkenésével és ezáltal a termelékenység mérséklődésével, valamint az eltartottak számának emelkedésével magyarázható. Ez voltaképpen azt jelenti, hogy egyre kevesebb dolgozónak szükséges eltartani egyre több nyugdíjast.

Az említettek tükrében az öngondoskodás témája szorosan összefonódik a nyugdíjrendszer fenntarthatóságának problematikájával, ezért dolgozatomban is kiemelt figyelmet szentelek erre a területre. Szakdolgozatom elsődleges célja, hogy feltárjam a hazai lakosság öngondoskodási attitűdjét, valamint ezen belül arra keresem a választ, hogy hazánkban mekkora az öngondoskodási hajlandóság, hogyan vélekednek róla, mennyire fontos számukra, illetve mely öngondoskodási lehetőségeket preferálják az emberek.

Mindezt azért tartom fontosnak megvizsgálni, mert a közelmúltban készült kutatások és tapasztalatok egyértelműen azt tükrözik, hogy a magyar háztartások pénzügyi ismeretei kimondottan hiányosak. A probléma olyannyira súlyos, hogy a felmérés résztvevői saját kockázati étvágyukat sem tudják behatárolni, ahogyan azt sem, hogy a pénzügyi szolgáltatások milyen opciókat és előnyöket biztosítanak, valamint hogy mekkora kockázatot rejtenek magukban.

A dolgozatom rövid bevezető részében összefoglaltam, hogy miért fontos a hazai nyugdíjrendszerrel, ezen belül annak fenntarthatóságával és az öngondoskodással foglalkozni, valamint bemutattam a dolgozat célját és a kutatási kérdését.

A szakdolgozat második szerkezeti egységében az irodalmi áttekintést végeztem el, melyben a tágabb témamegközelítést fokozatosan szűkítettem le, így a nyugdíjrendszer egyes finanszírozási módszerein és a magyar nyugdíjrendszer sajátosságain keresztül eljutottam az öngondoskodás területéhez. Az alfejezetben kiemelt figyelmet fordítottam a nyugdíjrendszer fenntarthatóságára, ezzel kapcsolatban bemutatam több kutatás eredményeit, illetve a fenntarthatóság javításának lehetséges intézkedéseit. Az öngondoskodás kialakulásának rövid történelmi áttekintését követően ismertettem hazánkban elérhető lehetőségeit, ide sorolva az önkéntes nyugdíjpénztárt, a nyugdíj-előtakarékossági számlát (NYESZ), a tartós befektetési számlát (TBSZ), a unit-linked biztosítást, a foglalkoztatói nyugdíjat, valamint a szülőtartás szélsőséges megítélésű lehetőségét.

A harmadik fejezetben a primer és a szekunder kutatásom alapjául szolgáló anyagot és módszert mutattam be. Az alfejezetben a hangsúlyt a primer kutatás körülményeinek bemutatására helyeztem, többek között a kérdőív szerkezeti tagolását, a kérdések jellegét, a válaszfogadás idejét, a kutatási kérdést, a kutatás célját, illetve a hipotéziseket ismertettem.

A negyedik fejezetben a kérdőíves kutatás eredményei kerültek részletesen bemutatásra, a válaszokat ábrákon szemléltetve.

A kutatással kapcsolatban három hipotézist fogalmaztam meg:

H1: Hazánkban sokan azért nem fordítanak kellő figyelmet a nyugdíjcélú megtakarításokra, mert nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy félrerakjanak e célból.

H2: A nyugdíjcélú megtakarítások ösztönzésének legfontosabb eszköze az állami támogatások kiterjesztése lenne (pl. adókedvezmény vagy díjkedvezmény formájában).

H3: Az öngondoskodási lehetőségeken belül az önkéntes nyugdíjpénztár a legnépszerűbb. A kérdőív 15 kérdésére érkezett válaszokat összegeztem, majd az ötödik fejezetben ennek megfelelően értékeltem a hipotéziseket, megfogalmaztam a kutatás konklúzióját, illetve javaslatot tettem további kutatási irányokra is. Az ötödik fejezetben pedig röviden összefoglaltam a dolgozat leglényegesebb pontjait.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Kutatásom alapjául szolgál a téma aktuális helyzetének alapos áttanulmányozása különféle szakirodalmak felhasználásával, a nyugdíjrendszer általános jellemzőitől egészen az általam vizsgált hazai öngondoskodás témaköréig.

2.1. A nyugdíjrendszer finanszírozásának tipikus módozatai

A finanszírozás módozatai olyan módszereket és eljárásokat foglalnak magukba, amelyek a finanszírozás fedezeteként szolgálhatnak. Közgazdasági vetületben a társadalombiztosítás ellátásfinanszírozású, valamint a járulékok összegyűjtésén keresztül pedig járulékmeghatározású finanszírozással mehet végbe.

A társadalombiztosítás hagyományos megközelítésben az ellátásfinanszírozást alkalmazza, miszerint a törvényben rögzített ellátások figyelembevételével állapítják meg a fedezetet. Ez egyben azt is jelenti, hogy a rendszerben egyaránt adottak a jogosultságok és azoknak a mértékei, amelyek pénzben mérve egy várható értéként foghatóak fel, ami alapján szükséges a fedezeti rendszert is meghatározni. A közgazdasági szakirodalom jellemzően három alrendszerre tagolja az ellátásfinanszírozást, amely a felosztó-kirovó, a tőkefedezeti, illetve a várományfedezeti eljárásra épülő finanszírozási módszer. (BALOGH 1999)

A finanszírozási típus fogalma alá alapvetően azon módszerek sorolandóak, amelyek a kötelezettségek és a hozzájárulások között hosszú távon képesek egyensúlyt teremteni és fenntartani. Elméleti síkon ezen típusok igencsak pontosan definiáltak, azonban a valóságban gyakran nem tiszta formájukban kerülnek alkalmazásra. Ugyanakkor ahhoz, hogy az egyes finanszírozási módszerekről egy átlátható képet adjak, érdemes azok egyedi és közös jellemzőit elkülönítve bemutatni.

Az első finanszírozási módszer a felosztó-kirovó (pay as you go, PAYG) eljárást foglalja magába, amely alapvetően azt jelenti, hogy a rendszer folyó kiadásait az aktuális folyó bevételekből finanszírozza. Ez a gyakorlatban úgy valósul meg, hogy az adott évben összegyűjtött járulékok képeznek fedezetet ugyanazon évben megjelenő társadalombiztosítási- és nyugdíjkiadások teljesítésére. Ezen rendszer nem rendelkezik

tartalékokkal, ugyanis a vállalt kötelezettségeikhez nem szükséges kamatbevétel, ugyanis az aktuálisan aktív korosztályok nyújtanak finanszírozást a rendszer számára.

Ugyanezen tulajdonság megjelenik a felosztó-kirovó rendszer hátrányai között is, ugyanis a munkaerőpiac aktív szereplőinek száma évenként változhat, így szélsőséges kilengések is elképzelhetők, továbbá a gazdaság potenciális zavarai is egyensúlyt megtörő hatással bírhatnak a rendszer költségvetésének tekintetében. Mindazonáltal a rendszer legkiemelkedőbb előnye, hogy bevezetésével egyidőben képes már a működésre, azaz nem szükséges egy megelőző felhalmozási időszak a kötelezettségek pénzügyi teljesítéséhez, ugyanis a finanszírozás rögtön lehetséges a befolyó hozzájárulásokból. Hibái ellenére a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) minden esetben ezt a finanszírozási formát ajánlja.

A második világháború után több ország is a felosztó-kirovó rendszer alkalmazása mellett döntött, ugyanis a háborút követő magas infláció miatt a korábban összegyűjtött tartalékok elvesztették értéküket amellet, hogy a háborús kiadások finanszírozásához is felhasználásra kerültek. Magyarországon ugyanezen folyamatok mentek végbe a világháborút követően, így a nyugdíjrendszer is átfogó átalakításon ment keresztül, ugyanis a korábban alkalmazott várományfedezeti és tőkefedezeti rendszereket a felosztó-kirovó finanszírozás váltotta fel. (MIHALETZKY 1997)

A tőkefedezeti finanszírozás esetben a társadalombiztosítási rendszer évente összegyűjti az aktív biztosítottak számára szükséges, az adott évre kalkulált nyugellátás tőkeértékét a járulékokon keresztül. Az ezáltal felhalmozott pénzt a folyó évben a nyugdíjasok adott évi nyugdíjösszegétől elkülönítve félrerakja, majd az ezt követő évek során a megtakarított összeg és az ezen képződő kamatok felhasználásán keresztül finanszírozza a nyugdíjkiadásokat egészen addig, ameddig vannak erre jogosultak.

A tőkefedezeti rendszernél a munkaerőpiac aktív szereplői lényegében évenként végkielégítik azokat, akik abban az évben vonulnak nyugdíjba. A megelőző évben nyugdíjassá vált tagjainak fedezete pedig az előző év aktívjaitól származik, ami ugyanígy ismétlődik évről-évre. A felosztó-kirovó finanszírozással ellentétben a tőkefedezeti rendszer tartalékokat képez. Ez abban az esetben működőképes, amennyiben a tartalék hosszú távon a technikai kamatláb körüli értéken használható fel. Amennyiben ez nem valósul meg, akkor tartalékhiány merül fel. (BOD 1992)

Ez a finanszírozási típus jelentős kockázatot hordoz magában, ugyanis a társadalom aktív tagjai nem a későbbi saját nyugdíjaikra gyűjtik össze a befizetéseket, hanem ebből mindig a nyugdíjba vonulók ellátása kerül kifizetésre. Ez voltaképpen felfogható úgy is, mint az egyes korosztály között megvalósuló jövedelemátcsoportosítás, ellentétben a várományfedezeti rendszerrel, amelyben az aktív korúak az összegyűjtött pénzüket lényegben kölcsön adják a társadalomnak, amely később kamattal növelve jut vissza hozzájuk.

„A várományfedezeti rendszer tulajdonképpen a tőkefedezeti rendszer hosszú távú tőkésített változata, amely az ember életútját zárt ciklusnak vélelmezi és a statisztikai adatok (törvényszerűségek) alapján meghatározott időszakokra meghatározott várományokat állapít meg, és ezekhez a várományokhoz rendeli a fedezethez szükséges pénzeszközöket.” (BALOGH 1999 p. 183)

A várományfedezeti finanszírozás a társadalom aktív szereplőinek befizetéseit halmozza fel. Ez tehát azt is jelenti, hogy minden év nyugdíjba vonuló tagjai a saját befizetéseinek tőke és hozam részét kapják meg a későbbiekben nyugdíjként. Egyrészt ennél a rendszernél megvalósul a tőkeképzés, másrészt pedig nem jelenik meg az a jövedelemátcsoportosítás úgy, mint a tőkefedezeti rendszer esetében. Ez a finanszírozás inkább egy hitelhez hasonlítható, ahol az aktív korosztály a hitelező és a nyugdíjas évek alatt jár le a futamideje. A rendszer hosszú távú működésének feltétele a tartalékolás, ennek a befektetése és minimum a technikai kamatlábon történő tartása, azaz a kamatoztatás.

Ezen finanszírozási rendszer esetében a várományt a biztosítottak jogosultságainak összege adja. Ez két komponensből tevődik össze: a nyugdíjba vonult tagok számára meghatározott nyugdíjkötelezettségekből és az aktív tagok jogosultságainak jövőbeli kötelezettséggé alakulásából. Balogh és Szűcs (1990) szerint ez a finanszírozási típus a gazdaság normál működése esetben a jómódú egyének számára gazdagságot, míg a kevésbé jó anyagi helyzetben lévők számára pedig szegénységet nyújt. Amennyiben viszont zavar támad a rendszerben – például egy gazdasági válság formájában –, akkor a rendszer egyből összeomlik.

A váromány- és a tőkefedezeti rendszerek közös jellemzője a tőke felhalmozása, ugyanakkor különbsége pedig a befizetések és a szolgáltatások eltérő preferenciáiban ragadható meg. Az

előbbinél a szolgáltatás kijelölése az első, vagyis a szerződés előzetesen már rögzíti azt, hogy mekkora lesz a nyugdíjba vonulást követően a nyugdíj, majd ennek függvényében határozzák meg a befizetés mértéket. (MIHALETZKY 1997)

A tőkefedezeti finanszírozás esetében viszont a nyugdíjkifizetés mértéke nincsen a szerződésben rögzítve, ugyanis a befizetés mértékén, illetve annak hozamán alapul a nyugdíjba vonulás időpontjában rendelkezésre álló tőke, így ennek megfelelően állapítják meg a nyugdíjat is.

2.2. A magyar nyugdíjrendszer sajátosságai

Az 1997-es nyugdíjreform következtében hazánkban létrejött a három pilléres, vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer. A vegyes finanszírozás ez esetben azt jelentette, hogy a nyugdíjrendszer ellátásainak finanszírozásában egyaránt alkalmazták a felosztó-kirovó és tőkefedezeti rendszert is, így ezek adták a rendszer első két pillérét. A harmadik pillérnek az 1993. évi XCVI. törvény biztosította az alapot, amely a nem profitorientált elven működő önkéntes kölcsönös biztosító pénztárakat fogta össze. (SZIRTES 2006)

A szabályozás mögött a Világbank által javasolt iránymutatások állnak, amelyek arra fókuszáltak, hogy az állam az első pilléren keresztül mindenkinek ugyanakkora mértékű nyugdíjat tudjon biztosítani. A második pillérben azok a magasabb jövedelmű egyének kaphattak volna magasabb nyugdíjat, akik az aktív éveik során a tőkefedezeti rendszerbe befizettek. A harmadik pillér pedig azok számára lett volna fenntartva, akik jelentős megtakarításokat halmoztak fel az aktív éveik alatt, és további kiegészítő megtakarítási, öngondoskodási alternatívákat kerestek a jövőre nézve. (SIMONOVITS 2006)

A rendszer alapvető koncepciója abban rejlik, hogy a magánnyugdíj-pénztáraknak fizetendő tagdíjat törvény szabályozta, valamint az általuk nyújtott ellátásokat valamelyest felváltják a „tradicionális” társadalombiztosítási rendszer által nyújtott szolgáltatásokat. Mindazonáltal lényeges azt is megemlíteni, hogy az 1997-es nyugdíjreform lényegében csak azok számára volt kötelező érvényű, akik 1998. július 1-jét követően léptek be a munkaerőpiacra, miközben ezen időszak alatt az aktív korosztályok számára a belépés csupán önkéntes alapon működött. (SZIRTES 2006)

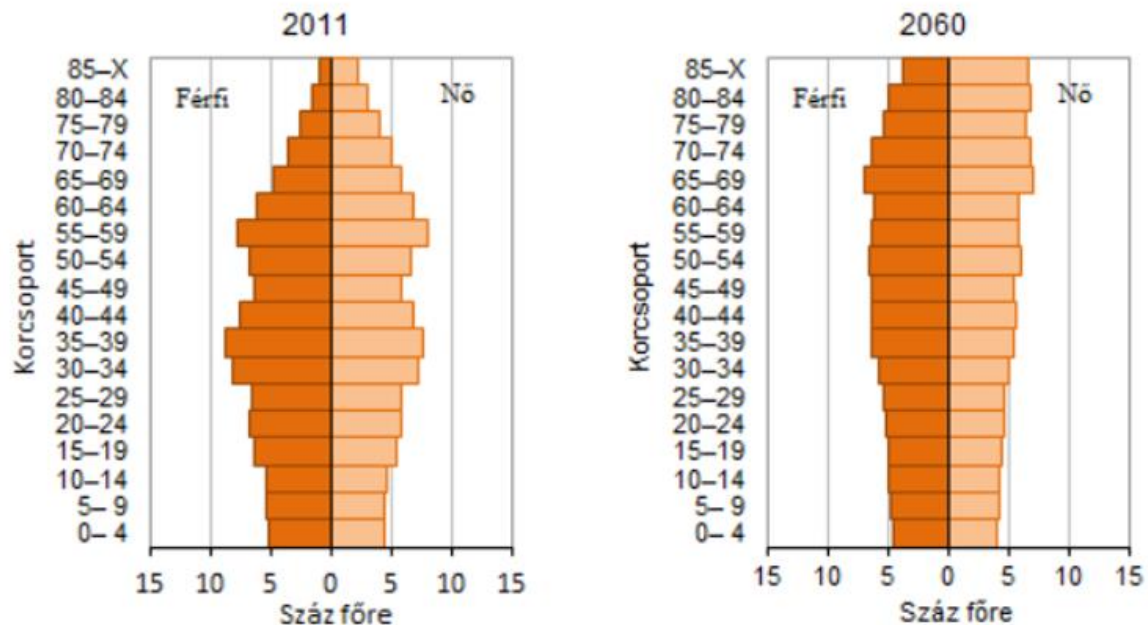
A pénztártagok saját választása volt, hogy melyik magán-nyugdíjpénztárba lépnek be, de biztosított volt az átlépés lehetősége is. „A tagok a felhalmozási időszakban (tehát a tagsági jogviszony kezdetétől a nyugdíjszolgáltatás megállapításáig terjedő időszakban) befektetői, a járadékos időszakban (a nyugdíjszolgáltatás megállapításától kezdődően a szolgáltatás igénybevételének tartamával megegyező időszak) befektetői és biztosítási kockázatközösséget alkottak.” (SZIRTES 2006 p. 219) Az önkormányzatiság elvére alapozva a pénztári tagok számos jogosultsággal rendelkeztek: egyebek mellett közreműködhetek a pénztár szerveinek megszavazásában, illetve taggá és tisztségviselővé is válhattak.

A pénztári tagok számára a – saját döntésük szerint – a pénztár a nyugdíjszolgáltatást két módon biztosította: járadékszolgáltatásként vagy egyszeri kifizetésként. A járadékszolgáltatás a szolgáltatástípusok széles körének választási lehetőségét biztosította. Amennyiben a tag már a felhalmozás ciklusában elhunyt, akkor a kifizetést a kedvezményezettje vehette át, amelyet egy összegben teljesítettek részére. Abban az esetben, ha a pénztári tagnak a tagsági jogviszonya a nyugdíjba vonulásáig nem érte el a 180 hónapot, akkor a kérésére részesülhetett az egyösszegű kifizetésben. A rendszert szinte folytonos változás jellemezte, ugyanis mind a nyugdíjbiztosítási járulékok, mind pedig a magán-nyugdíjpénztári tagdíjak összege rendszerint 1-3 évente ingadozott. (SZIRTES 2006)

Az Európai Unió az időskori nyugdíj vonatkozásában három kritériumot jelölt ki, amely a megfelelő mértékű nyugdíj, a fenntarthatóság és a korszerűség. A nyugdíjak megfelelősége aszerint szemléltethető, hogy milyen mértékben lehet elkerülni az elszegényedést, kompenzálni a korábbi a bérjövödelmet, valamint hogy milyen hosszú időtávon juthatnak nyugdíjhoz az idősök. A nyugdíjak fenntarthatóságát az határozza meg, hogy a társadalombiztosítási és kiegészítő nyugdíjrendszerek finansziális egyensúlya közép- és hosszabb időtávon milyen biztosított az előregedő társadalom és a gazdasági nehézségek révén a központi költségvetésben fokozódó nyomása alatt. Ehhez figyelembe kell venni, hogy a korfa kedvezőtlen irányba való változása a költségvetésen keresztül háromféleképpen kezelhető (FARKAS 2022):

- első sorban ki kell tolni a nyugdíjkorhatárt, valamint ösztönözni kell a nyugdíjas korban való munkavégzést,
- másodsorban meg kell teremteni az egyensúlyt a járulékok és a járadékok között,

- harmadrészt pedig szükségszerű támogatni az alternatív öngondoskodási módszereket.

1. ábra: **Magyarország népessége korösszetételének változása, 1910–2060**

Forrás: Kapitány (2015, p. 12)

A harmadik feltétel a korszerűség, amelyhez alapvetően a nyugdíjrendszer transzparenciája, a női és a férfi demográfiai jellemzők figyelembevétele, a nyugdíjtervezés alapjául szolgáló tájékoztatások elérhetősége szükséges. Mindazonáltal e tekintetben az is fontos, hogy az összes nyugdíjreform alapját a társadalom egyetértése adja. (FARKAS 2022) Az említettek fényében a magyar nyugdíjrendszer a három uniós cél mindegyikét igencsak korlátozottan teljesíti. Dolgozatomban ezek közül a fenntarthatóságra helyezem a hangsúlyt, így a hazai nyugdíjrendszert ezen szempont szerint veszem górcső alá.

2.3. A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatósága

Magyarország Alaptörvénye (XIX. cikk, 4. bekezdés) a hazai nyugdíjjal kapcsolatban úgy fogalmaz, hogy „Magyarország az időskori megélhetés biztosítását a társadalmi szolidaritáson alapuló egységes állami nyugdíjrendszer fenntartásával és önkéntesen létrehozott társadalmi intézmények működésének lehetővé tételével segíti elő.”

Az előrejelzések szerint Magyarország népessége fokozatosan, de csökkenni fog egészen 2060-ig, míg feltehetőleg a korösszetétel is romlani fog. Amennyiben a nyugdíjrendszert meghatározó tényezők változatlanok maradnak, akkor 2050-re az időskori eltartási ráta az 50 százalékot is meghaladhatja. (OBÁDOVICS 2018) Ez a mutató azt szemlélteti, hogy az aktív (14-20 évnél idősebb, de 65 évnél fiatalabb) lakosság milyen viszonyban áll az idősebb, 65 év feletti népességgel szemben. A romló helyzet alaposabb szemléltetésére a szakértők gyakran alkalmazzák az öregedési indexet, amely a 65 éves és annál idősebb lakosság 14 évesnél fiatalabb gyermekekhez mért arányát szemlélteti. Hazánkban ez a mutató is kimondottan dinamikus előregedést tükröz. (ZSINKA 2020)

A hazai nyugdíjrendszer fenntarthatatlansága mind a közmédiában, mind pedig a tudományos irodalomban cikkek sokaságát generálta. A szakirodalom a társadalombiztosítási alapú nyugdíjrendszert többségében két oldalról vizsgálja: egyrészt kiemelkedően fontos a fenntarthatóság, másrészt pedig az igazságosság. A fenntarthatóság értelemszerűen a hosszú távú finanszírozást foglalja magába, míg utóbbi a biztosítási és a társadalmi szolidaritási elvek megvalósulására irányul.

A társadalombiztosítási nyugdíjrendszer fenntarthatóságát analizáló tanulmányok jellemzően megfogalmazzák, hogy a nyugdíjrendszer nem önmagában vizsgálendő, hanem érdemes más, leginkább társadalmi és gazdasági összefüggéseit is felkutatni. (MONOSTORI 2015 és GÁL 2017). Majd ennek megfelelően tárják fel a rendszerben rejlő kockázatokat, mutatnak be kritikákat, valamint adnak fejlesztést, javítást szolgáló javaslatokat.

A társadalombiztosítási nyugdíjrendszerre irányuló reformjavaslatok számos megközelítésben jelentek meg a szakirodalomban, azonban a rendszer felosztó-kirovó finanszírozási alapját többségében nem módosítanák. (BANYÁR 2020) A tőkefedezeti rendszerre való átállást illetően több megközelítésben születtek elméletek (lásd MOSOLYGÓ 2010), mindazonáltal a koronavírus-járvány is láttatóvá tette ezen rendszerek sérülékenységét. Ennek eredményeképpen mind a hazai, mind pedig a nemzetközi nyugdíjalapok is hatalmas veszteségeket szenvedtek el a járványhelyzet első évében. Ezzel szemben a felosztó-kirovó rendszer esetében a polémia az adja, hogy milyen feltételek mellett, milyen időponttól és milyen mértékű ellátást szükségesnek az államnak nyújtania, továbbá hogy az öngondoskodást milyen súlyarányal kell a rendszerben szerepeltetni.

Mindemellett szintén vitát generál a gyermekvállalás nyugdíjmeghatározás szabályaiban való figyelembevétele, amely alapjaiban határozza meg a rendszer hosszú távon való fenntarthatóságát. (BOTOS és BOTOS 2020)

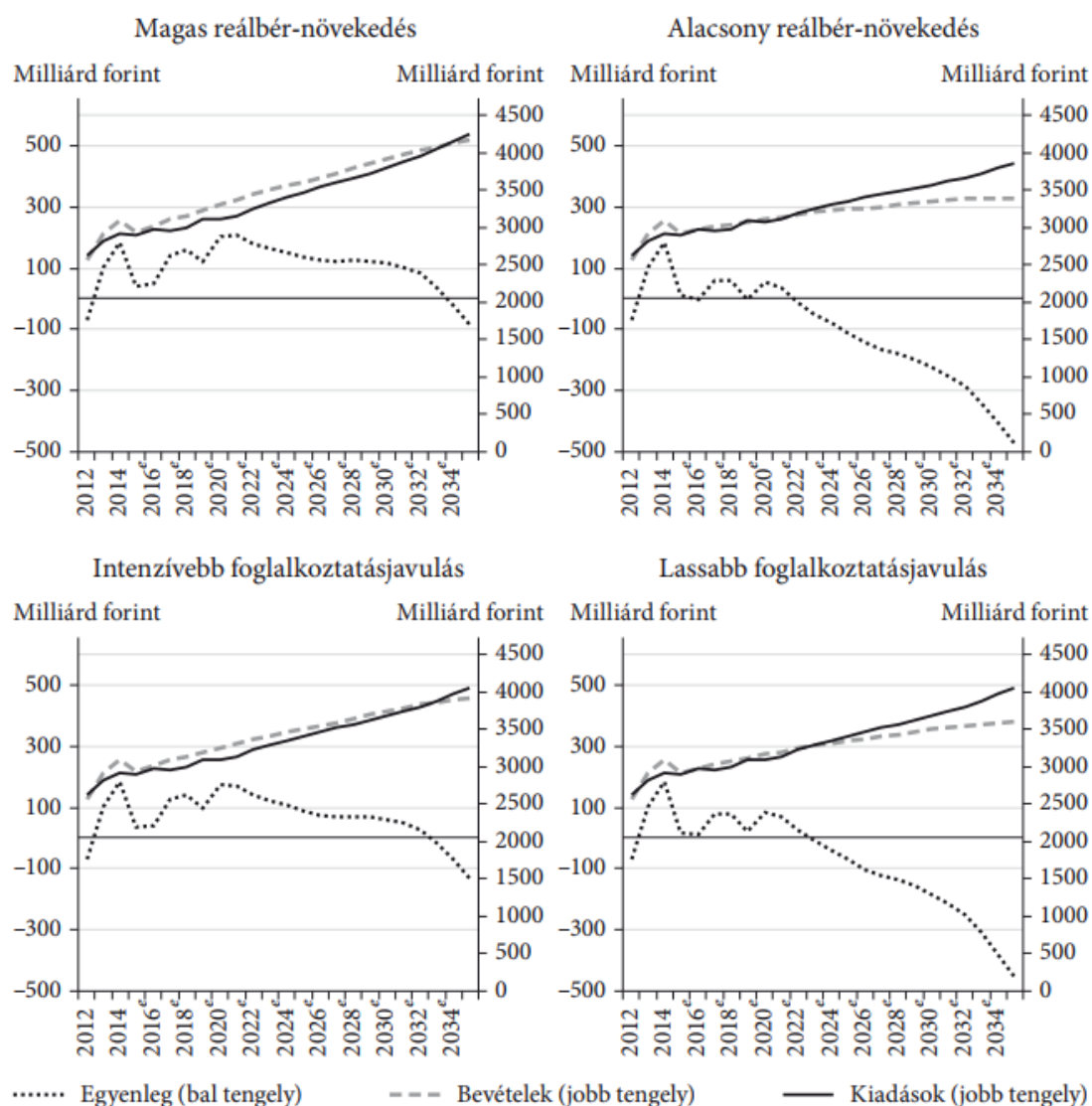
Ahhoz, hogy a magyar nyugdíjrendszer tartósan fenntarthatóvá váljon, elsődlegesen a nyugdíjkorhatár felemelése szükséges. (SIMONOVITS 2019) A 2010-ben kezdődő évtized közepén a munkaerőpiaci fellendüléssel párhuzamosan mérséklődött a munkanélküliség is, miközben a reálbérek is fokozatosan emelkedtek, amelyek együttesen mind a társadalombiztosítási rendszer fenntarthatóságát szolgálták. Ugyanakkor jogosan merül fel a kérdés, hogy meddig marad fenn a magas foglalkoztatottság és a járulékalapot elsődlegesen meghatározó jövedelem? Mindez azért lényeges, mert a lakosság előregedését a tartósan magas foglalkoztatási szint és a reálbérek emelkedése képes kompenzálni.

A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságát gyakran a nyugdíjkiadások és bevételek egyensúlytalanságával szemléltetik, amellyel kapcsolatban több előrejelzés is született a jövőre vonatkozóan. A prognózisok között Varga (2014) vetíti előre a leginkább pozitív képet, eszerint a demográfiai trendek, a háztartások átalakuló magatartásának és a makrogazdasági tényezők következtében duplájára emelkednek a nyugdíjkiadások 2070-ig a jelenlegi, 65 éves nyugdíjkorhatár mellett. Ahhoz, hogy az általa felvázolt jövőkép elkerülhetővé váljon olyan sokrétű reformok szükségesek, melyeknek részét képezi a nyugdíjkorhatár és a járulékkulcs felemelése, illetve a nyugdíj megállapítására és megemelésére vonatkozó szabályok átalakítása. Az öregségi nyugdíjkorhatár 65 éves korra való emelésével tíz éven belül három évvel tolódott ki az aktívan töltött időszak, ami nagyban hozzájárul a hosszú távú fenntarthatóság megvalósításához. Varga (2014) korhatár-emelési javaslatával ellentétben Farkas (2022) úgy véli, hogy a következő 15-20 évben nagy valószínűséggel nem válik szükségessé a korhatár emelése, ugyanis a jelenleg a hazai 65 évben megállapított nyugdíjkorhatár megegyezik az uniós átlaggal.

Freudenberg et al. (2016) az előző prognózishoz képest borúlátóbb jövőre számítanak, ugyanis a várható nyugdíjkiadások becslésével – szem előtt tartva egyebek mellett a nyugdíjkorhatár 2022-ig való fokozatos kitolását – azt a konklúziót fogalmazták meg, hogy a magyar nyugdíjrendszer egyensúlya 2040-ig fog fennmaradni.

Bajkó et al. (2015) a mortalitás előrejelzésére szolgáló Lee-Carter (1992) modell felhasználásán keresztül vizsgálták a nyugdíjrendszer fenntarthatóságát, amely tekintetbe veszi a munkaerőpiaci folyamatokat is. Az ennek megfelelően felépített modelljük több forgatókönyv szerint is igencsak kedvezőtlen képet vázolt fel a hazai nyugdíjrendszerről:

- amennyiben alacsonyabb reálbér-emelkedés valósul meg, akkor a nyugdíjegyenleg 2022-ben fordul át negatív tartományba,
- ha a foglalkoztatottság növekedési üteme lassul, akkor 2023-tól kezdődően fog mélyülni a nyugdíjköltségvetés hiánya.

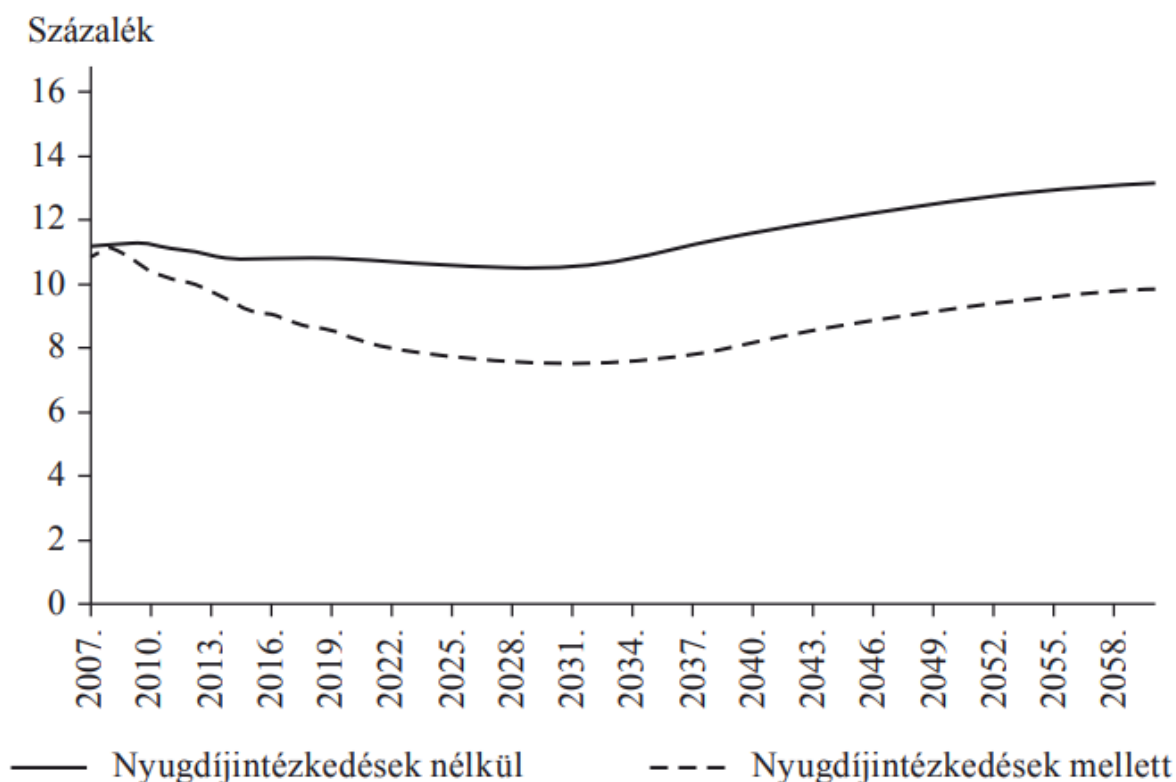

2. ábra: A nyugdíjrendszer bevételeinek és kiadásainak várható alakulása a makrogazdasági paraméterekre vonatkozó alternatív forgatókönyvek esetén (milliárd forint, 2014. évi árakon)

Forrás: Bajkó et al. (2015, p. 1250)

Kedvezőbb tendenciák esetében megközelítőleg egy évtizeddel tolódik el a probléma: a reálbérek gyorsabb emelkedésével a deficit 2034-ben jelenhet meg, míg a foglalkoztatás intenzívebb növekedése esetén az első hiánnyal záruló év 2034 lehet, ahogyan az a fenti, 2. ábrán is látható. (BAJKÓ et al. 2015)

A nyugdíjrendszer egyensúlyára vonatkozóan a kormány is megosztja saját becsléseit. A kormány (2020) számításai alapján az összes nyugdíjkiadás GDP-arányos 2020. évi 9 százalékról 11,2 százalékra emelkedhet 2070-re. Emellett a nyugdíjbiztosítási járulékbévételek tekintetében is habár csak kismértékű, de növekedést várnak: ez a 2020-as 8,3 százalékról 8,5 százalékra fog emelkedni 2070-re.

3. ábra: Az állami nyugdíjkiadások hosszú távú alakulása a 2009. évi reform előtt és után a GDP százalékában

Forrás: Magyar Köztársaság Kormánya (2010, p. 50)

Mosolygó (2010) a Magyar Köztársaság Kormányának (2010) számításait szemléltetve hívja fel a figyelmet arra, hogy az olyan parametrikus tényezők, mint a 13. havi nyugdíj, a nyugdíjkorhatár és a nyugdíjmegállapítás előírása voltaképpen milyen hatást gyakorol a nyugdíjkifizetésekre. A fenti, 3. ábrán látható, hogy a költségvetési terhek a

nyugdíjintézkedések hiányában a vizsgált időszak végéig, azaz 2058-ig meghaladhatják a bruttó hazai termék 12 százalékát is, míg nyugdíjintézkedések mellett ez 10 százalék körüli szintre szorítható le.

A dolgozatban bemutatott becslések értelemszerűen nem vették figyelembe az elmúlt időszak gazdasági, társadalmi és politikai történéseit, így a koronavírus-járvány és a jelenlegi gazdasági válság nyugdíjrendszerre gyakorolt hatásait sem szemléltetik.

A versenyszférában a nyugdíjkorhatár betöltését követő munkavégzés egyaránt kedvez a munkáltatónak – a járulékmentességen keresztül – és a munkavállalónak is. Ugyanakkor a közsférában jelenleg még mindig komoly restrikcio van érvényben a nyugdíjas munkavállalás tekintetében. Az ekvivalencia elvének megvalósulása nyugtalanító, kifejezetten a nyugdíjbevételek egyik legfontosabb forrásaként szolgáló szociális hozzájárulási adó permanens mérséklődésének tükrében. Többek között ez okozza azt is, hogy a központi költségvetésből éves szinten egyre nagyobb mértékű kompenzációkat kell nyújtani a nyugdíjköltségvetés számára, annak megfelelő működése érdekében. (FARKAS 2022) A legújabb információk szerint a Nyugdíjbiztosítási Alap kiadásai a 2022. évi XXV. törvény szerint 2023-ban 5554 milliárd forintot is meghaladják, azonban a bevétel 4425 milliárd forintra becsülhető. A nyugdíjkassza hiányának leküzdéséhez a költségvetés 1072 milliárd forintos támogatást biztosít, míg ez a tavalyi évben 607 milliárd forint összegű volt.

2.4. A fenntarthatóság növelésének lehetséges eszközei

A hazai nyugdíjrendszer fenntarthatóságának javítására számos javaslat született: többek között ide sorolható a nyugdíjaskorú aktivitás növelése, az egészségügyi állapot fejlesztése, valamint az öngondoskodás, amellyel kapcsolatban háromféle megtakarítási formát szokás emlegetni: ez a nyugdíjbiztosítás, a nyugdíj-előtakarékossági számla, illetve az önkéntes nyugdíjpénztári tagság. Mindhárom termék célja, hogy a személyi jövedelemadó jóváírásán keresztül ösztönözze a lakosságot a hosszú távú megtakarításokra. 2014-ben, az adójóváírás nyugdíjbiztosításoknál való bevezetésekor ez még önmagában is elegendő volt, hogy a hazai lakosságot a öngondoskodás irányába mozdítsa. (FARKAS 2022)

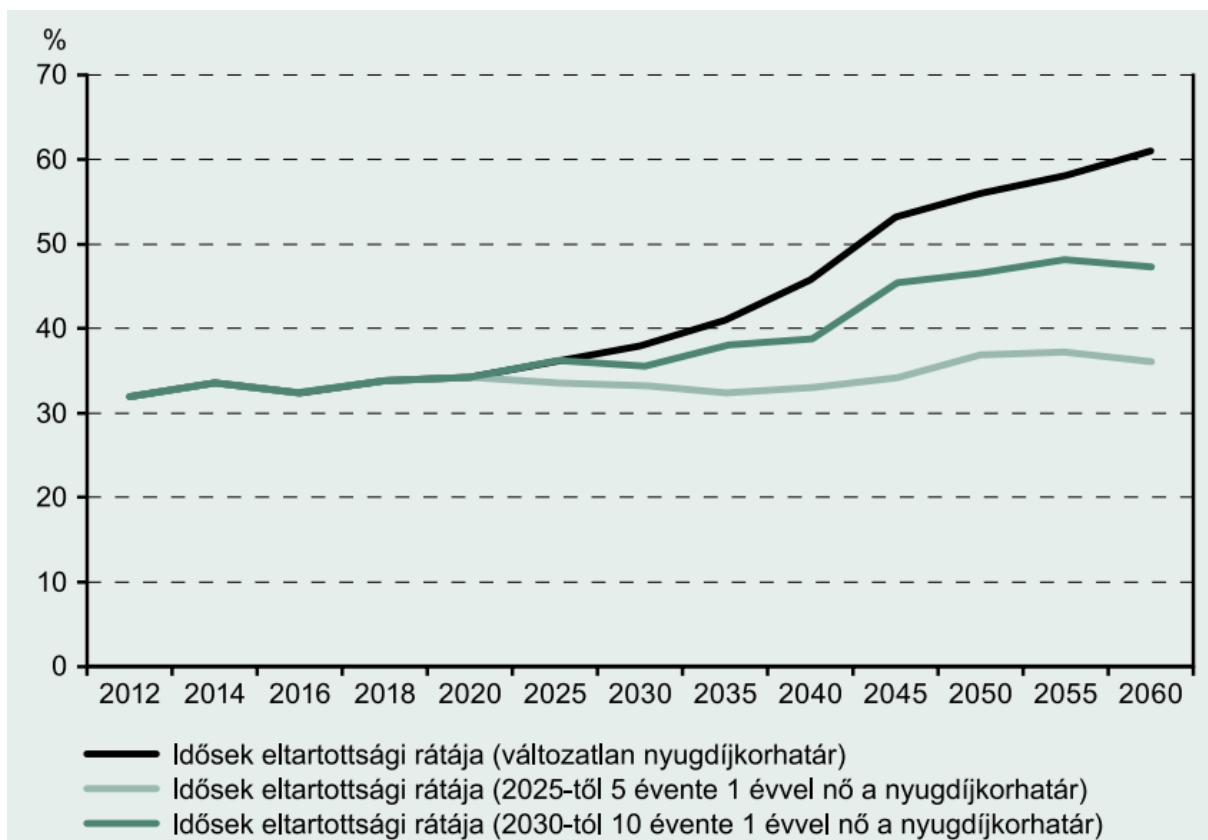
Ugyanakkor ma már több olyan tényező is beazonosítható, amely az említett motivációt csökkenti: egyik oldalon kiemelendő, hogy a három típusú szerződéssel elnyerhető jóváírás

csupán 280 ezer forint, amely a bevezetés óta, vagyis az elmúlt kilenc évben nem változott. A problémát az jelenti, hogy ennek az összegnek a jelenértéke jelenleg lényegesen alacsonyabb, mint 2014-ben. Másik oldalon érdemes megemlíteni, hogy a személyi jövedelemadó adórendszerben betöltött szerepe egyre jobban mérséklődik, szemben a fogyasztási jellegű adók előtérbe kerülésével. Ezen felül megemlítendő az adó-optimalizált foglalkoztatási típusok (pl. a kisadózó vállalkozások tételes adója) széles körben való elterjedése, valamint a foglalkoztatói nyugdíjpillér hiánya.

2.4.1. Az aktívan töltött időskor elősegítése

A fokozatosan romló eltartási ráta és folyamatosan növekvő várható élettartam következményeként tartják számon a nyugdíjrendszer kockázatának növekedését, amelyet az időskori aktivitás növelése és a nyugdíjkorhatár felemelése tudna kompenzálni. Ezen kockázat a nyugdíjjal kapcsolatos kiadások emelkedésére, a nyugdíjköltségvetés egyensúlyának felborulására, így a rendszer fenntartatlanná válására irányul. A kockázatok csökkentésének „legegyszerűbb” megoldását az adná, ha a munkaerőpiac aktív szereplői, azaz a befizetők hosszabb ideig maradnának munkában. Péter et al. (2020) egy intézkedéstípust határozott meg, amely a munkaerőpiac kínálatát, illetve a nyugdíjjal kapcsolatos kiadások megugrásának korlátozását egyformán megjósolható hatékonyság mellett tudná megvalósítani: “a nyugdíj mellett vagy az helyett végzett időskori aktivitás ösztönzése, illetve a nyugdíjkorhatár várható élettartammal és az egészségben várható élettartammal arányos, előre ütemezett fokozatos emelése.”. (PÉTER et al. 2020 p. 77.)

A Központi Statisztikai Hivatal (2019) prognózisa a 2018 és 2030 közötti időszakban a nők és a férfiak körében is növekedésre számít a várható élettartam tekintetében: a nőknél ez 3,2 évvel, a férfiaknál 4,1 évvel lesz magasabb. Ugyanezen adatok 2030 és 2060 között sorban már 6,3 évet és 8,1 évet jelentenek. Az egészségben várható élettartamra vonatkozóan ugyan nem készült előrejelzés, de olyasforma emelkedés várható, mint a várható élettartam esetében.

4. ábra: Idősek eltartottsági rátájának alakulása a nyugdíjkorhatár esetleges emeléseivel (%)

Forrás: Péter et al., 2020, p. 77.

Az intézkedést kiválóan szemlélteti a Központi Statisztikai Hivatal statisztikáján alapuló számítás. Abban az esetben, ha a nyugdíjkorhatár 2025-től kezdődően minden ötödik évben egy évvel magasabb lenne, akkor 2060-ra 36 százalékra szorítaná le az eltartási rátát. Ugyanezt a logikát követve 2030-tól minden tizedik évben, ha egy évvel megemelkedne az öregségi korhatár, akkor a ráta 2060-ra 47 százalékra csökkenne, ahogyan az a fenti ábrán is látható. A vizsgált időszak végéig, vagyis 2060-ig az előbbi esetben ez 69, az utóbbi esetben pedig 73 éves nyugdíjkorhatárt eredményezne.

2.4.2. Az egészséges életévek meghosszabbítása

Az aktívan töltött időskor, a megfelelő munkaképesség, illetve a munkakedv megtartása érdekében nemcsak a várható élettartam fokozatos növekedése fontos, hanem az egészséges életévek megtartása is. Az egészség egyaránt magába foglalja a mentális, a testi és a szociális jólétet is. Az elmúlt időszakban Magyarországon emelkedett az egészséges életévek száma,

mégis intő jel lehet, hogy az egészséges várható élettartam erősen leszakad a várható élettartamtól. Ez hazánkban körülbelül 12-19 év elmaradást jelent, ezen belül a férfiak esetében ez négy évvel múlja alul a 65 éves öregségi nyugdíjkorhatárt. A Központi Statisztikai Hivatal (2019) becslései alapján a várható élettartam tekintetében jelentős növekedés várható 2060-ig, amely így elérheti a 84-88 évet is. Ebből kifolyólag kiemelt szereppel bír, hogy ezzel párhuzamosan az egészségben töltött évek száma is emelkedjen. (PÉTER et al. 2020)

Ahhoz, hogy az említett cél megvalósuljon, több eszközt is igénybe lehet venni. Egyrészt például megoldásként szolgálhat az, ha az egészségügy területén előtérbe helyezik a lakosság mentális és fizikális egészségének javítását. Az élettartamot csökkentő komponens összetétele révén az egészségfejlesztést nagyban elősegítheti a prevencióra és az egészséges életmódra való motiválás. E tekintetben hatásos intézkedés volt a dohányzás csökkenésére irányuló szabályozás, egyebek közt a dohánytermékek reklámozása, a közterületen és közintézményben való dohányzás tilalma, a dohánytermékek adótartalmának folyamatos emelése stb. (DEMJÉN et al. 2018)

2.4.3. Az öngondoskodás fokozódó szerepe

A nyugdíjrendszer fenntartóságának növelését szolgáló olyan intézkedések, mint a nyugdíjba vonulás korhatárának és a járulékoknak a megemelése, valamint a gazdasági bővülés ellenére is képes romlani az eltartási ráta, ami a jövő nyugdíjainak reálértéke szempontjából is kockázatot jelent. A munkaerőpiacról való kilépéssel a mindenkori kormány feladatává válik, hogy az időskorú lakosság számára megfelelő életszínvonalat teremtsen, aminek kulcsfontosságú eleme a megélhetési kiadásokat fedező nyugdíj. (PÉTER et al. 2020)

Az elmúlt években láthatóan ez fokozódó problémát jelent, így egyre többen választják az öngondoskodás egyes lehetőségeit. Az öngondoskodás lényegében a megfelelő időskori életszínvonal biztosítását jelenti, amely magába foglalja az időben történő felkészülés és az előzetes tartalékképzés feltételeit. Az említettek tükrében tehát nemcsak a nyugdíjkorhatárhoz közeledő egyéneknél, hanem már a fiatalabb generációkban is érdemes tudatosítani a megtakarítások szükségességét, “mivel a mai rendszer szét fogja feshíteni a

kereteit.” (HOLTZER 2010 p. 120) Ebből kifolyólag a dolgozatomban a következő részében az öngondoskodásra helyezem a hangsúlyt.

2.5. Az öngondoskodás alapjai

A hazai társadalombiztosítási rendszer több évszázad történelmét öleli fel. A középkori gondozásra szolgáló intézmények, vagyis ispotályok a kereskedőpontok, városok és bányák körül összpontosultak. Ennek indokaként a gyors ellátás, valamint a rendkívül veszélyes szakmának számító bányászok baleseteinek azonnali kezelése szolgált. Hazánkban először 1224-ben Selmecen alakítottak ki egy olyan kórházat, amelyhez a forrást a munkaközösség megtakarításai szolgáltatták. (BARANYAI 1991)

A fejtési munkálatokat végző munkások – azaz a vájárok – bányatársuladát hoztak létre, amely voltaképpen egy önkéntes jellegű közös pénztárként funkcionált. A XV. századból megmaradt emlékek szerint a legelső társláda a Thurzó és a Fugger-család bányáiban jött létre még 1496-ban. Ezt követően a többi bányabirtokos is beazonosította a lehetőséget, miszerint a szolidáris segélyszervezetek nemcsak a szociális biztonságot növelik, hanem a munkamorált is. 1778-ban már kötelező érvényű volt a bányatársuladák kincstári bányákban való létesítése is. Az Osztrák Magyar Monarchia idején később pedig egy bányatörvény is rögzítette a bányatulajdonosok pénztárának kötelező bevezetését. A XIX. században már az első munkásügyletekről szólnak az írások, amelyek egy kölcsönösségi elven működő biztosítási intézetként funkcionáltak. (LACZKÓ 1968)

Az Adam Smith által részletesen vizsgált munkamegosztás az ipar egyes területeire egyre inkább begyűrűzött, ami a cérendszer korlátait is elkezdte túlszárnyalni. Az ennek következtében létrejövő manufaktúrákban és kohó gyárakban előtérbe kerültek a szakegyleti mozgalmak. Az önsegélyező csoportokba a gyár munkásai mellett az önálló iparosok is tagok lehetettek. Az elsőszámú önsegélyező egyesült 1837-re datálható, amely a budapesti nyomdászok sikeres törekvései útján alakult meg az Egyetemi Nyomdában.

A kisebb megmozdulások egyre inkább összefonódtak és az intézményes gondoskodás bevezetésének irányába hatottak, amelynek továbbfejlődéseképpen kialakult az öngondoskodás. Az öngondoskodás a korábbi közösségi előnyökön felül integrálta az egyéni érdekeket is, miszerint a rendszerbe beékelődött az anyagi biztonság, mint a jövő

eseményeire (pl. a munkából való kiesésre, nyugdíjra, halálra) való előzetes felkészülés alapja. (ANDOR 1943)

A mai értelemben vett társadalombiztosítási intézmények kialakulása a XIX. századra tehető Európában. Magyarországon az egészségbiztosítás első, nemzeti szintű intézménye a Pest-Budai Munkás Önképző Egylet javaslatára jött létre 1870-ben. Ez az Általános Munkás Betegsegélyző és Rokkant Pénztár volt az indulásakor még 19 forintos vagyonnal. (ECSERI 1884)

A biztosító pénztárak a jövő nyugdíjasai számára egyéni számlákat vezettek, aminek működéséhez szükséges forrást az intézményi befektetők nyújtották egészen a II. világháború időszakáig. A XX. század elején Magyarország nagyobb szerepet tulajdonított az öngondoskodásnak, mint a tervutasításos rendszer idejében. Ez azzal magyarázható, hogy a tőzsde és a piaci beruházások lehetőséget nyújtottak a befektetésekre és a megtakarításokra egyéni szinten is. Az első nyugdíjtörvényt hazánkban 1929-ben alkották meg, majd egységes formája 1951-ben jött létre, amely az 1951. évi 30. sz. törvényerejű rendelet volt. Miközben az egészségügyi biztosítás bevezetésében hazánk az élenjárók közé sorolható Európa-szerte, addig a nyugdíjbiztosítás viszonylag sokára került csak elindításra. (AUGUSZTINOVICS 2000)

A jelenlegi öngondoskodási lehetőségek egyik leggyakoribb típusa, a nyugdíjpénztárak létrehozása 1993-ra tehető. (TÓTH 2012) A kialakulás folyamatában első helyen a önkéntes kölcsönös nyugdíjbiztosító pénztárak voltak, ezt követően pedig 1998-tól jelentek meg a magánnyugdíjpénztárak. (MATITS 2012) A rövid történelmi áttekintésből is látható, hogy a bányásztársulások óta hatalmas utat jártak be a szociális rendszerek, amíg a mai nyugdíjpénztárak kialakultak. A társulások számos formája valósult meg, amelyek több hasonlóságot, de még több különbséget hordoztak magukban. Az alapjuk ugyanakkor minden esetben közös volt: ez pedig a közösségi kockázatmegosztás volt. Az egyének és a kormány is ráeszmélt idővel, hogy a hosszú távú anyagi biztonságot közösen kell megteremteni, így mára az öngondoskodás a mindennapok fontos részévé vált.

2.6. Az öngondoskodás lehetőségei hazánkban

Az elmúlt évek során a hosszú távú megtakarítási lehetőségek szabályozói háttere és adózása is több esetben változott. A szabályalkotók ezen módosításokon keresztül igyekeztek ösztönözni a tartós befektetéseket és növelni a megtakarítási hajlandóságot és kedvet a lakosság körében. A lakossági megtakarítások esetén legutóbb eszközölt újítás a 2023. július 1-től bevezetett szociális hozzájárulási adó bevezetése volt, amely a szja-köteles jövedelmekre terjed ki. (205/2023. (V. 31.) kormányrendelet)

A lakossági megtakarítások kulcsfontosságú szerepet töltenek be a makrogazdaságban, ugyanis annak alacsony szintje gátolja a gazdaság növekedését, így ennek kiküszöbölésére vagy esetleges helyreállítására a kormány megtakarítás-támogató gazdaságpolitikát folytat. Ez azon az elven alapul, hogy a mai alacsonyabb fogyasztás a jövőben magasabb fogyasztást fog eredményezni. Általánosságban azt szokás mondani, hogy az emberek életében két olyan időszak azonosítható be, amikor kiemelkedő szerep tulajdonítható a megtakarításoknak. Az egyik a pályakezdés, otthonteremtés és családalapítás időszaka, a másik pedig a nyugdíjas kor, amikor az egyén kilép a munkaerőpiacról. (HORVÁTHNÉ KÖKÉNY et al. 2012) A nyugdíjas évek pénzügyi biztonságának megteremtésére több megtakarítási forma is rendelkezésre áll, ide sorolva az önkéntes nyugdíjpénztárakat, a nyugdíj előtakarékosági számlát (NYESZ), a tartós befektetési számlát (TBSZ), a unit-linked biztosításokat, a foglalkoztatói nyugdíjat, de e tekintetben érdekes lehet a szülőtartás kérdésköre is.

2.6.1. Az önkéntes nyugdíjpénztárak

Az önkéntes nyugdíjpénztár működési elve szerint a pénztári tagok minden hónapban egy bizonyos összeget fizetnek be számlájukra – valamint az előre kalkulált tagdíjat –, amelyet a pénztár meghatározott, különféle kockázatosságú portfóliókba helyez. A tagok kockázatvállalási hajlandóságának függvényében rendszerint három vagy öt stratégia közül választhatnak, így maguk dönthetik el, hogy mekkora kockázatot vállálnak vagyongyarapításuk céljából. (HORVÁTHNÉ KÖKÉNY 2011)

Az önkéntes nyugdíjpénztár előnye nemcsak az öngondoskodás megvalósításában rejlik, hanem az állam támogatásban is, ugyanis a befizetések 20 százaléka az adóból leírható, melynek felső korlátját 150 ezer forintban határozták meg. A nyugdíjkorhatár elérésekor,

valamint 10 év után az ott felhalmozott összeg kamatadótól mentessé válik, amely akár nagyobb összegű spórolást is eredményezhet. Az említetteken felül a megtakarítási forma hatalmas előnyeként jelenik meg az örökölhetőség is, szemben a társadalombiztosítási nyugdíjjal.

A pénztárnak szükségszerűen meg kell várnia a 10 év elteltét, hogy vagyonához hozzáférjen. Alap esetben a befizetések kétféleképpen adóznak: az összegyűjtött hozam adó és járulék alól mentes, míg a tőke egyéb jövedelem mivoltaképp adóköteles, egészségügyi hozzájárulás megfizetése szükséges. (SZJA törvény 1. sz. melléklet 6.5. pont és 28 §, illetve EHO törvény 3 §.) A tagsági viszony fenntartása mellett 3 évente van kifizetésre lehetőség. A 2013 előtt belépett tagok megtakarítása csak abban az esetben válik adókötelessé, ha az összeg kivétele 3 éven belül történt. Ezt az évet követően belépett tagok számára ez már 10 évre tolódik ki. (SZJA törvény 1. sz. melléklet 6.5. pont) A tagság két esetben szüntethető meg: egyrészt a várakozási idő, vagyis az említett 10 év leteltét követően, valamint az öregségi nyugdíjkorhatár betöltése után. (Öpt. 2. § (5) bekezdés a) pont szerint).

2.6.2. A nyugdíj előtakarékosági számla (NYESZ)

A nyugdíj előtakarékosági számla szintén az öngondoskodás egyik kiemelkedő lehetősége, az önkéntes nyugdíjpénztárakhoz viszonyítva szembetűnő különbség pedig a befektetési aktívásában rejlik. Miközben az előbb bemutatott formára szigorú törvényi keretrendszer került kialakításra – leginkább az rendelkezésre álló tőke allokálásában –, addig a NYESZ relatíve „szabad kezét” ad a megtakarítónak. Ezen öngondoskodási forma esetében adott a lehetőség a kereskedésre, így leginkább azok számára lehet vonzó megtakarítási opció, akik rendelkeznek tőzsdei és pénzpiaci tapasztalatokkal.

A nyugdíj előtakarékosági számla szintűgy lehetőséget nyújt az egyes kockázati étvágyú befektetők számára eltérő kereskedési stratégiák alkalmazására, így az úgynevezett shortolás (azaz az olcsó vétel, drága eladás) révén jelentősebb hozamok is megszerezhetők az önkéntes nyugdíjpénztárhoz képest. Értelmszerűen arra is megvan az esély, hogy idővel negatív hozamok keletkezzenek, így ez nem számít az öngondoskodási lehetőség tipikus formájának, hiszen nem a hosszú távú biztonság, a fix hozamok és a kiszámíthatóság elvén alapul. (VASKÖVI és RÁDULY 2022)

1. táblázat: **A magyar nyugdíjcélú öngondoskodási termékek összehasonlító táblázata**

Jellemző	Önkéntes nyugdíjpénztár	NYESZ-számla
A szolgáltatás nyújtója	Pénztár	Bank / Befektetési szolgáltató
Adókedvezmény mértéke	20% (max. 150E Ft)	20% (max. 100E Ft)
Maximális adókedvezmény eléréséhez szükséges éves befizetés	750E Ft	500E Ft
Rendszeres fizetési kötelezettség mértéke	Általában 3-8.000 Ft/hó	Nincs
Befektetési kockázat mértéke	Közepes	Magas
Garantált kamat/hozam	Nincs	Nincs

Forrás: VASKÖVI - RÁDULY 2022 p. 55-56 alapján saját szerkesztés

A többi pillérhez képest a NYESZ kockázatossága előnyként is megjelenik a befektetési aktivitáson keresztül, így a számla tulajdonosa a termékek széles körét helyezheti el számláján. A nyugdíj előtakarékosági számla előnyeként említendő, hogy nincs meghatározva havonta fizetendő, minimum értékű befizetés, ami rugalmasságot biztosít a megtakarítónak, ugyanis a számlán tartott pénz bármikor és bármilyen összegben módosítható. Ugyanakkor ennél az öngondoskodási formánál is megjelenik az adókedvezmény, ugyanis az éven belül a számlára befizetett pénz 20 százaléka – 2011 előtt még 30 százaléka –, de legfeljebb 100 ezer forint leírható az adóból, amely adótartozásnál annak összegéből kerül levonásra, tartozás hiányában pedig az adóhatóság visszautalja. A NYESZ előnye megjelenik továbbá az örökölhetőségben, valamint a vagyonhoz való hamarabbi hozzáférésben is, ugyanis a számlatulajdonos 3 év letelte után hozzájuthat megtakarításához. Ebből kifolyólag a nyugdíj előtakarékosági számla azok számára is megfelelő öngondoskodási forma lehet, akik a nyugdíjkorhatárhoz közelednek.

Mindazonáltal azt is érdemes kiemelni, hogy a számla nyugdíjkorhatár elérése előtti megszüntetése esetén az adókedvezmény 20 százalékkal növelt értékét szükséges visszafizetni. Emellett komoly adóterhek is érintik a felhalmozott összeget, ami a személyi jövedelemadót és az egészségügyi hozzájárulást foglalja magában. (VASKÖVI és RÁDULY 2022)

2.6.3. A tartós befektetési számla (TBSZ)

A tartós befektetési számla az öngondoskodás lehetőségeinek egy olyan adómentes formája, amely közép- és hosszú távon szolgálja a megtakarítást, a stabil anyagi háttér kiépítését. Ezen típusú számla kizárólag hitelintézeteknél és befektetési szolgáltatóknál nyitható, valamint feltétele a legalább 25 ezer forintos kezdő összeg, vagy az ezzel egyenértékű deviza. Általában a TBSZ nyitásának előzetes feltétele az adott szolgáltatónál vezetett értékpapírszámla nyitása vagy megléte is.

A tartós befektetési számla esetén érdemes különválasztani a felhalmozási és a lekötési időszakot. A felhalmozási időszak azt az időperiódust jelenti, amely alatt a számlára pénzt lehet helyezni, ahogyan arra elnevezése is egyértelműen utal. A felhalmozási időszak vége a számlanyitás évének utolsó napját jelenti, azaz ha március 12-én vagy december 5-én nyitott a megtakarító számlát, akkor is legkésőbb december 31-ig fektetheti be pénzét bankbetétbe vagy értékpapírokba. Mindazonáltal az ügyfélnek van lehetősége egy újabb TBSZ számlát is nyitni. (CZIRÁKI 2019)

5. ábra: A TBSZ számla működése

Forrás: Cziráki, 2019, p. 41

A lekötési időszak a számlanyitás tárgyévének lezárulta után, január első napjával kezdődik. Amennyiben az ügyfél 3 éven belül szeretne hozzáférni pénzéhez, akkor azt 15 százalékos személyi jövedelemadó terheli, ami 3 év után 10 százalékra csökken, 5 év elteltével pedig a keletkezett hozamok adómentessé válnak. Ugyanakkor ez egyben azt is magával vonja, hogy a lekötési időszak alatt többnyire veszteség mellett juthat hozzá a befektető pénzéhez, így a TBSZ a rövidtávú megtakarítóknak egyáltalán nem kedvez. (CZIRÁKI 2019)

A tartós befektetési számla közkedvelt az öngondoskodást választó egyének körében, ugyanis közép- és hosszútávú takarékoskodásra nyújt lehetőséget. A lekötési időszak végét a szerződéskötéstől számított 5 éves időtartam eltelte jelenti, ekkor a megtakarítás felvehető, a szerződés pedig megszűnik, de a befektető természetesen dönthet a megtakarítás folytatása mellett és köthet új szerződést is. A szerződés abban az esetben is megszűnik, ha a számlatulajdonos a lejárat előtt veszi fel az összeget, így adófizetési kötelezettség is keletkezik az adóhivatal felé. Az adókedvezmény mellett előnyeként megjelenik az is, hogy a betét mellett értékpapírszámla is nyitható, ami a hozamtermelés szempontjából kedvező lehet. Az említettek mellett kiemelendő a megtakarítás örökölhetősége, valamint a szerződésszám kötetlensége, azonban utóbbi esetben érdemes azt is hangsúlyozni, hogy egy típus kizárólag egy szolgáltatónál alkalmazható.

2.6.4. A unit-linked biztosítás

A unit-linked biztosítás, vagy más néven befektetési egységekhez kötött életbiztosítás voltaképpen egy hosszabb távú, legalább 5 éves kockázati életbiztosításként írható le. Biztosítási jellege abból adódik, hogy biztosítási fedezetet nyújt az életbiztosítások esetén előírt jogszabályi kötelezettségekkel. A befektetők motivációját mégis inkább a megtakarítási cél adja, amelyet befektetési jellegére alapoznak: a biztosítási díj meghatározott részét a biztosítótársaság a befektetési alapokhoz hasonló különféle eszközalapokba helyezi. (MABISZ 2018)

Ezen típusú biztosítás kiemelkedő előnye a befektetési opciók sokasága – természetesen csak megfelelő biztosítási fedezet fennállása esetén –, amely mellé a szabadon választott gyakoriság lehetőségét társítja. Az öngondoskodás más formáihoz képest előnye abban is megjelenik, hogy a termékbe alaptól beleépítik a biztosítást amellet, hogy rugalmasan

kezelhetőek és módosíthatóak a befektetések. Az ügyfélnek sok esetben arra is van lehetősége, hogy kockázati elbírálás hiányában is köthet ilyen jellegű biztosítást. Szintén előnyös tulajdonsága, hogy a befektetési opciók sokaságát biztosítja az ügyfeleknek, így az eltérő kockázatvállalással és hozamigénnyel rendelkező befektetők számára is több lehetőséget nyújt. Mindössze a minimum befektetési összeg fixált, így a befizetések mértéke és gyakorisága teljes mértékben a befektető döntése, de rugalmasságot biztosít az is, hogy a szerződés futamideje alatt a befektetéseken bármikor módosíthat az ügyfél. Likviditási problémák felmerülése esetén pedig lehetőség van a díjak mérséklésére és a fizetések szüneteltetésére is.

Habár a unit-linked biztosítások számos előnnyel rendelkeznek, érdemes megemlíteni annak hátrányait is. Ugyan a termékbe belefoglalták a biztosítást, de ez a gyakorlatban csupán minimális összegű fedezetet biztosít általában a nem várt eseményekre. Ezen felül kiemелendő, hogy a biztosító többnyire az egyén halálakor vagy a lejárat időpontjában fizeti ki a szolgáltatást, ezért nem hasonlítható a tipikus baleset- és életbiztosításokhoz. A biztosítás megkötése előtt érdemes alaposan tájékozódni az eszközalapokat illetően, ugyanis a hozamok negatív irányba is mozoghatnak, kifejezetten például a részvényalapok esetében. (MABISZ 2018) Az MNB (2020) arra is felhívja a megtakarítók figyelmét, hogy a futamidő lejáratát megelőző pénzfelvétel az első 2-3 évben jellemzően veszteséges, de ezt követően is csak nagyobb költségek mellett lehetséges.

2.6.5. Foglalkoztatói nyugdíj

A foglalkoztató nyugdíj megközelítőleg egy évtizedes múlttra nyúlik vissza, megjelenése 2011-re tehető. A foglalkoztatói nyugdíj lényegében úgy határozható meg, mint egy rendszer, amelyben nemcsak a munkavállaló tesz a nyugdíjas éveinek anyagi biztosítása érdekében, hanem a munkáltató is. A foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények az ügyfelek számára egyéni számlákat vezetnek, amelyre a munkaadó hozzájárulást fizet be. A befizetett összeghez a munkavállaló is hozzátehet, majd ez a nyugdíjba vonulásakor nyugdíjszolgáltatás formájában kerül kifizetésre. A kifizetés történhet egy összegben vagy határozott idejű járadékszolgáltatás vagy életjáradék formájában. (ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA 2022)

A foglalkoztatói nyugdij öngondoskodási lehetőségek között betöltött szerepe az Európai Unió tagországaiban eltérő mértékű. Ezen megtakarítási és előtakarékosági módszerek a nyugat- és az észak-európai államoknál a leginkább elterjedtebbek, amelyet elsősorban a szociális szereplők nyugdíjpolitikához való erősebb hozzájárulása, illetve a fejlettebb pénzügyi piacaik indokolnak. A foglalkoztatói nyugdíjrendszerekben az aktív korúak aránya Hollandiában, Svédországban és Dániában a legjelentősebb, megközelíti a 90 százalékot is. A magas arányt nagyban támogatja az is, hogy ezen országokban a rendszerbe való beléptetés már-már kötelező jellegű. (EURÓPAI BIZOTTSÁG 2021)

Ezzel szemben a dél- és kelet-európai országokban – ahogyan Magyarországon is – történelmi indokokból kifolyólag erőteljesebb az állami nyugdíjrendszer szerepe, valamint szintén jellemző az öngondoskodási hajlandóság alacsonyabb szintje is. Az Európai Bizottság (2018) tanulmánya ezt a foglalkoztatói nyugdij hiányával vagy annak korlátozott elérhetőségével, illetve a kevésbé fejlett tőkepiaccal magyarázza.

2.6.6. A szülőtartás lehetősége

A szülőtartás területén meglehetősen hiányos a hazai szakirodalom, azonban érdekes és egyben szélsőséges kérdéskörként jelenik meg az öngondoskodás vonatkozásában. A kötelező szülőtartást 2016-ban iktatták törvénybe, melynek lényege, hogy a nagykorú gyermeknek pénzügyileg kell gondoskodni rászoruló idős szüleiéről, amennyiben erre a bíróság kötelezi.

A szülőtartás jogi hátterét a Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. törvény) tartalmazza, amelynek 4:194. paragrafusa kimondja, hogy “Rokonaival szemben az jogosult tartásra, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani, és akinek tartásra kötelezhető házastársa, volt házastársa vagy volt élettársa nincs.” A rendelkezés tehát két részre bontandó.

Az egyik oldalon fontos feltétel az önhiba hiánya, ugyanis előfordulhat olyan szituáció, amikor a szülő még nem töltötte be a nyugdíjkorhatárt, munkanélküli, és nem is érdekelt a munkába állásba. Ez esetben tehát a törvény nem kötelezheti a gyermeket a szülőről való gondoskodásra. A másik oldalon pedig a rokontartáson és szülőtartáson belül is fennáll egyfajta sorrend, miszerint a gyermek csakis akkor vonható be az eltartásba, ha a szülőnek házastársa, volt házastársa és élettársa sincsen. (BÁLINT 2022) Bár ez inkább kötelezettség,

sem mint lehetőség az öngondoskodás területén, előnyeit pedig inkább az eltartott élvezzi az eltartó helyett.

Az alfejezetben bemutatott hosszú távú megtakarítást szolgáló lehetőség természetesen minden esetben hozzájárulnak a nyugdíjasok anyagi helyzetének javításához. Az időskori biztonság kiemelkedő előnye mellett ösztönzőleg hathat a kormány ezen öngondoskodási lehetőségek adómentességének vagy adókedvezményének biztosításával. Az ilyen jellegű kedvezmények támogatják az öngondoskodási hajlandóságot és kedvet is.

A modern elméletek térnyerésével a társadalmi szolidaritás már nemcsak a mindennapok részévé vált, hanem egyre nagyobb szerep is tulajdonítható neki. Ugyanakkor a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer előtt számos kihívás áll, amelyek közül talán a legfontosabbat a hosszú távú fenntarthatóság adja. A problémák egyre nagyobb mértéket öltenek, az átlagemberek számára egyre láthatóbbá válnak, így a társadalom aktív tagjai egyre nagyobb figyelmet szentelnek a pénzügyi tudatosságnak, az előtakarékoságnak és a felelősségvállalásnak. A gondtalan, pénzügyileg stabil nyugdíjas éveknek mára már elengedhetetlen részévé vált az öngondoskodás.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

Az öngondoskodás és nyugdíjcélú megtakarítások témájának alaposabb vizsgálata számos előnyt teremthet, mind az egyének, mind a társadalom, mind pedig a tudomány területén. Ezen célú kutatások egyrészt hozzájárulnak a pénzügyi tudatosság fejlesztéséhez és a pénzügyi tervezéshez, ugyanis ha az egyének jobban megértik a nyugdíjrendszer működését, fenntarthatósági problémáit, illetve az öngondoskodás fontosságát, akkor nagyobb valószínűséggel hoznak megfontolt pénzügyi döntéseket. Másrészt az öngondoskodás révén az egyének képesek lehetnek felkészülni a jövőbeli pénzügyi kihívásokra, különösen a nyugdíjkorhatár elérése esetén, amely javíthatja az életminőséget és csökkentheti a szociális terhek nyomását a kormányra és a támogatási rendszerekre vonatkozóan. Harmadrészt pedig a területen végzett kutatás hozzájárulhat a tudományos ismeretek bővítéséhez, amely további tudományos kutatások alapjául szolgálhat.

3.1. Szekunder kutatás

A dolgozatban szekunder forrásként szerepelnek olyan információk, amelyek más szerzők vagy intézmények kutatásaihoz kapcsolódnak. Szekunder kutatásom során egyaránt felhasználtam hazai és külföldi szakirodalmakat is. A szekunder adatok gyűjtésekor olyan tanulmányok kerültek felhasználásra, amelyek a szakdolgozat témájához, az elméleti háttér bemutatásához illeszkednek, valamint segítenek a kutatási kérdés körvonalazásában. A kutatás során a nyugdíjrendszer, a nyugdíjrendszer fenntarthatósága, a nyugdíjcélú megtakarítás és az öngondoskodás kulcsszavaira helyeztem a hangsúlyt.

Az irodalmi áttekintés során azt a megközelítést alkalmaztam, miszerint a témát tágabb értelemben mutatom be, majd fokozatosan szűkítem le. Ez azt jelenti, hogy először a nyugdíjrendszer finanszírozási módszereire, majd ezt követően a magyar nyugdíjrendszerre helyeztem a hangsúlyt, majd az öngondoskodás egyes lehetőségeit mutattam be.

A szekunder kutatás korlátjaként említendő, hogy relatíve szűk azon szakirodalmak köre, amelyek kifejezetten a hazai öngondoskodásra és nyugdíjcélú megtakarításra fókuszálnak. Az öngondoskodás területén készült szakirodalom elsősorban az elméleti alapokat fekteti le, más szempontból vizsgálja a témát, míg az empirikus kutatásokat mellőzi. Ebből adódik az

a korlát is, hogy kifejezetten a hazai öngondoskodási viszonyokra végzett legfrissebb empirikus vizsgálatot 2021-ben publikálták.

3.2. Primer kutatás

A dolgozatom primer kutatását kérdőíves formában valósítottam meg. A kérdőív 15 kérdésből áll, amely szerkezetileg két részre tagolható: az első szerkezeti egységben a kérdőív kitöltőinek demográfiai adatai szerepeltek (nem, életkor, lakóhely és legmagasabb iskolai végzettség), a második egységben pedig témaspecifikus, az öngondoskodással kapcsolatos kérdések voltak megadva. A kérdések között többségében feleletválasztós kérdéseket fogalmaztam meg, valamint egy feladat volt, amelyben a megkérdezetteknek egy ötfokú Likert-skálán kellett értékelni a megfogalmazott állításokat aszerint, hogy mennyire értenek azzal egyet vagy mennyire találják ezeket igaznak magukra nézve. Azon kérdéseknél, amelyben kifejezetten a kitöltők személyes megítélésére, véleményére voltam kíváncsi, ott több válaszlehetőség is megjelölhető volt, illetve lehetőséget adtam a szabad válaszadásra is. Ezen kérdések közé tartozott például, hogy:

- Milyen típusú megtakarítási formákkal rendelkezik?
- Milyen megtakarítási célokkal rendelkezik?
- Milyen nyugdíjcélú megtakarítással rendelkezik?
- Véleménye szerint mi indokolja azt, hogy sokan nem foglalkoznak az előtakarékossággal?
- Véleménye szerint hogyan lehetne ösztönözni az embereket a nyugdíjcélú megtakarításokra?

A könnyebb továbbíthatóság és kitölthetőség érdekében a kérdőívet a Google Űrlap online felületén készítettem el. A kérdőívet a közösségi média felületein ismerőseim körében, illetve erre specializálódott csoportokban osztottam meg. A kitöltésre több mint egy hónap állt rendelkezésre, a kérdőívet október 23-ai dátummal zártam le. Ezen időszak alatt összesen 120 kitöltés érkezett a kérdőívre.

A kérdőíves kutatás célja, hogy megvizsgáljam az öngondoskodás és nyugdíjcélú megtakarítások fontosságát, valamint ezek elterjedtségét a vizsgált populáció körében. Tágabb megközelítésben a kutatás hármas célt szolgált:

1. Az öngondoskodással kapcsolatos attitűdök megismerése: A kérdőív segítségével megvizsgáltam, hogy a kitöltők mennyire tartják fontosnak az öngondoskodás egyes lehetőségeit és milyen mértékben veszik igénybe az ilyen célú megtakarításokat. Az attitűdök megértése lehetővé teszi, hogy megismerjem, mennyire tudatosak az emberek a jövőjük pénzügyi tervezésében.
2. Megtakarítási szokások feltérképezése: A kérdőív válaszainak elemzésével céltom annak meghatározása, hogy milyen arányban rendelkeznek a válaszadók nyugdíjcélú megtakarítással, illetve emellett milyen megtakarítási formákat preferálnak. Ez lehetővé teszi, hogy azonosítsam a legelterjedtebb, legnépszerűbb nyugdíj-megtakarítási módokat.
3. Hipotézisek tesztelése: A kutatás során a harmadik cél a megfogalmazott három hipotézis tesztelése a kérdőív válaszainak elemzése révén. Ennek jelentősége abban rejlik, hogy megerősítse vagy megcáfolja a kezdeti elképzeléseket, valamint lehetővé tegye az öngondoskodási és megtakarítási motivációk mélyebb megértését.

A kutatással kapcsolatban három hipotézist fogalmaztam meg előzetesen:

H1: Hazánkban sokan azért nem fordítanak kellő figyelmet a nyugdíjcélú megtakarításokra, mert nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy félrerakjanak e célból.

H2: A nyugdíjcélú megtakarítások ösztönzésének legfontosabb eszköze az állami támogatások kiterjesztése lenne (pl. adókedvezmény vagy díjkedvezmény formájában).

H3: Az öngondoskodási lehetőségeken belül az önkéntes nyugdíjpénztár a legnépszerűbb.

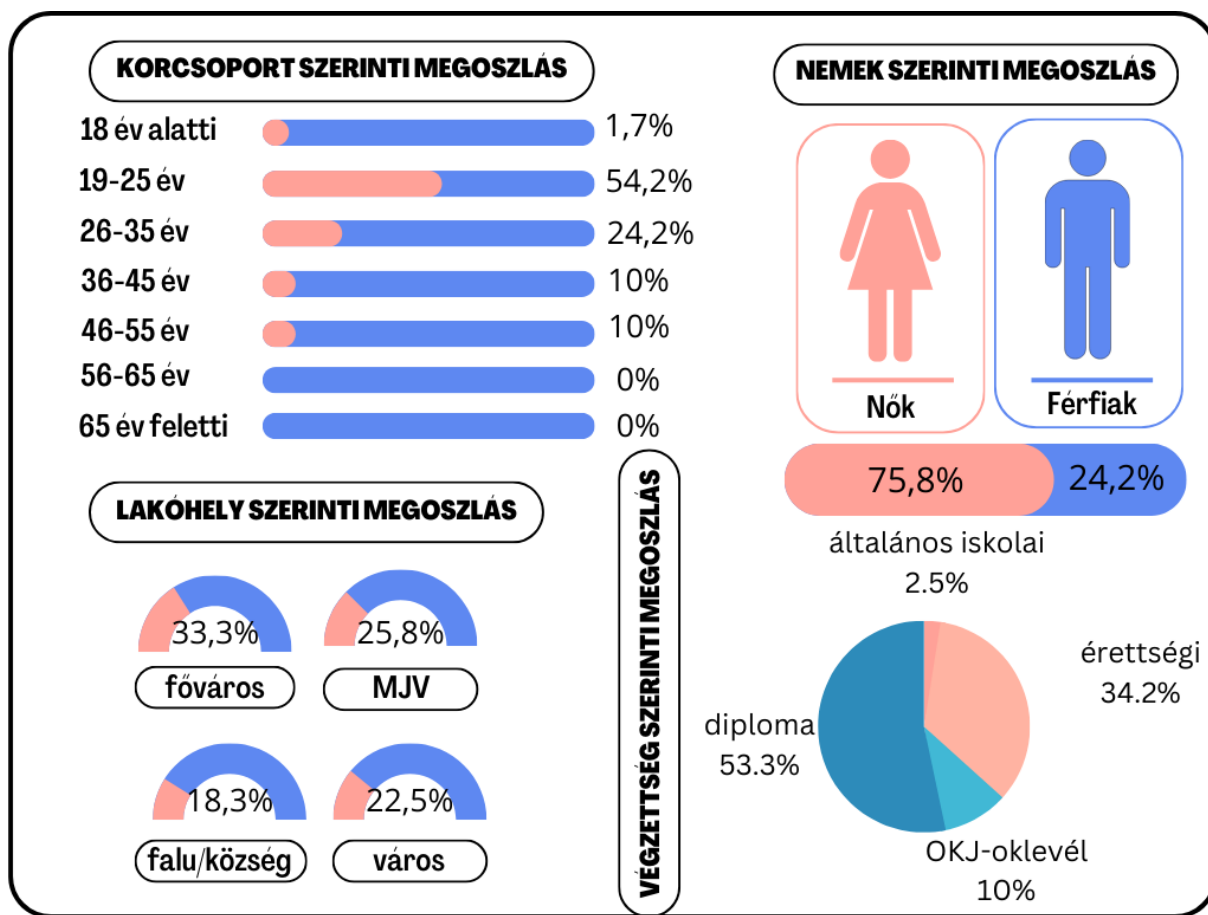
A kutatás során a résztvevők tájékoztatásra kerültek a kutatás céljáról, valamint arról, hogy adataik anonimizált formában kerülnek felhasználásra, harmadik feleknek nem lesznek továbbítva. A kutatás korlátjaként megemlítenő a reprezentativitás problémája a nemek tekintetében, ugyanis a kitöltők nagyobb részét (pontosan 75,8 százalékát) a nők tették ki.

A kérdőívre érkezett válaszok összegzése az egyes válaszlehetőségek százalékos megoszlások elemzésével történt, amely egy átlátható képet nyújt a kitöltők válaszainak eloszlásáról az egyes kérdések esetében. A fontosabb eredmények grafikonos formában is szemléltetésre kerülnek.

Nemzeti szinten az öngondoskodás témájában készült kutatások közül az egyik legátfogóbb az OTP Bank reprezentatív felmérése. Az OTP Öngondoskodási Index a hazai 18 és 70 év közötti, bankszámlával rendelkező lakosság pénzügyi-megtakarítási helyzetét méri fel. A legfrissebb kutatás tavaly szeptemberben készült. (OTP BANK 2023)

4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

A kitöltésre rendelkezésre álló egy hónap alatt a kérdőívre összesen 120 főtől érkezett válasz. Demográfiai jellemzőik tekintetében kiemelendő a nők túlsúlya a kitöltők körében, arányuk 75,8 százalékot tett ki. Az életkor szerinti megoszlásban a legnagyobb részaránnyal a 19-25 éves kor közötti kitöltők képviseltették magukat (54,2 százalék), amelyet a 26-35 éves korosztály követett (24,2 százalék), majd pedig a 36-45 és a 46-55 éves kor közöttiek csoportja (10-10 százalék). A válaszadók többsége tehát még messze áll a nyugdíjazástól, azonban érdekes eredménnyel szolgálhat ezen csoport megítélése és véleménye az öngondoskodásról. A kitöltők demográfiai jellemzőit az alábbi, 6. ábra foglalja össze.

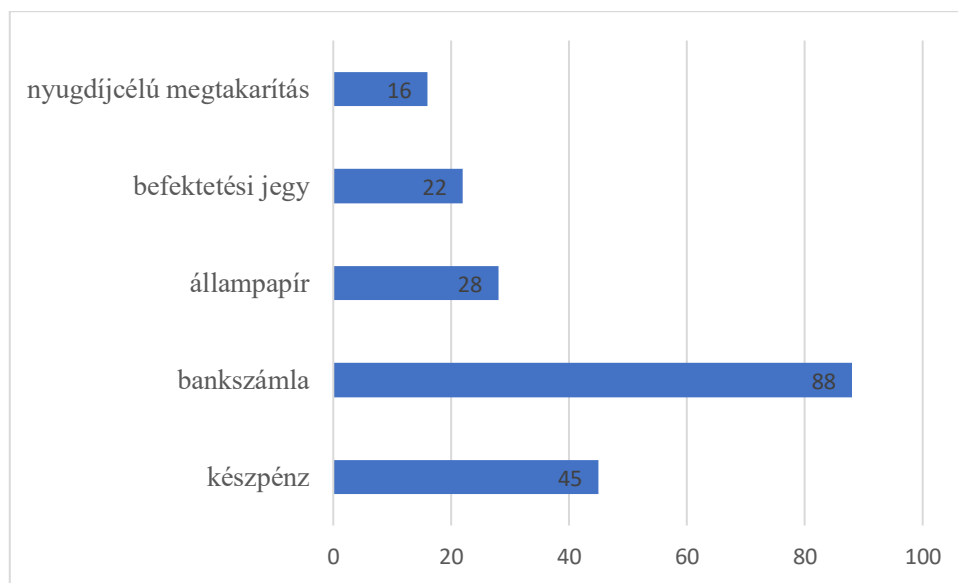
6. ábra: A kérdőív kitöltőinek demográfiai jellemzői

Forrás: A kérdőívre adott válaszok alapján saját szerkesztés

A lakóhely szerinti megoszlás tekintetében egyensúly látható: a kérdőív kitöltőinek egyharmada (33,3 százaléka) lakik a fővárosban, 25,8 százaléka megyei jogú városban vagy megyeszékhelyen, 22,5 százaléka városban, valamint 18,3 százaléka pedig faluban vagy

köztségben. A legmagasabb iskolai végzettség szempontjából a főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezők teszik ki a legnagyobb részarányt (53,3 százalék), a középiskolai érettségivel rendelkezők állnak a második helyen (34,2 százalék), majd pedig az OKJ-s oklevéllel rendelkezők (10 százalék). Elenyésző azok aránya (csupán 2,5 százalék), akik általános iskolai végzettséggel rendelkeznek.

Az emberek spórolt pénzüket különféle megtakarítási formákba helyezik, attól függően, hogy milyen pénzügyi célokat kívánnak elérni, mekkora kockázatot hajlandóak vállalni, illetve mekkora hozamot szeretnének realizálni. A leggyakoribb megtakarítási formák közé tartozik a készpénz, a bankszámlán tartott megtakarítás, az állampapír, a különféle befektetési jegyek, valamint a nyugdíjcélú megtakarítások több lehetősége. Értelemszerűen egyszerre több megtakarítási formában is tarthatják az emberek pénzüket, így a kitöltők több válaszlehetőséget is megjelölhettek.

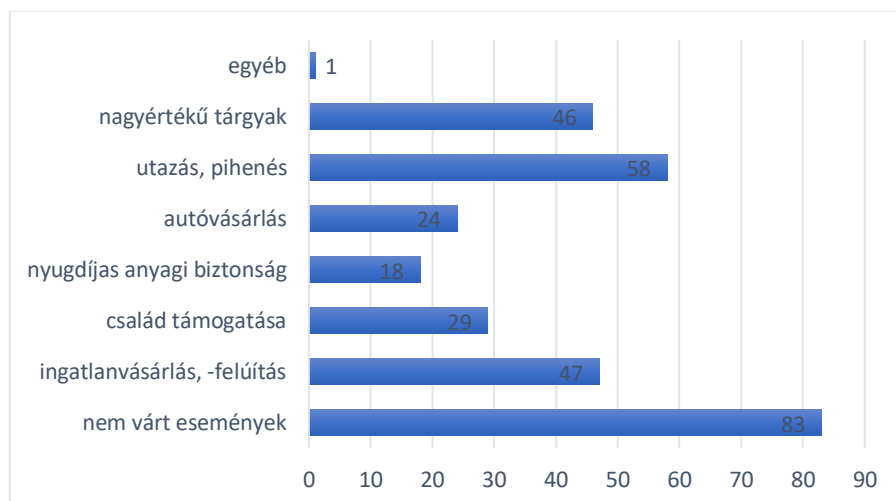
7. ábra: A választott megtakarítási formák népszerűség szerint

Forrás: A kérdőívre adott válaszok alapján saját szerkesztés

A 7. ábráról látható, hogy a válaszadók nagy számban tartják spórolt pénzüket bankszámlájukon (88 fő). A döntés mögött feltehetőleg az húzódik, hogy a bankszámlán lévő összeghez bármikor könnyedén hozzá lehet férni. A bankszámlán tartott pénzt nem a magas hozam reményében helyezik el, hiszen az erre kínált kamatok többségében 0 százalék körüliek. A válaszadók igen magas száma (45 fő) készpénzben tartja megtakarítását, ami valószínűleg a könnyű hozzáférhetőséggel, a magas likviditással, esetleg a pszichológiai

biztonsággal indokolható. A harmadik legnépszerűbb megtakarítási formát az állampapír adja (28 fő), amely kétségkívül az egyik legbiztonságosabb befektetési lehetőség, hiszen az állam garanciát vállal a névérték és a kamatok kifizetésére. Emellett pedig a befektetők számos formája közül válogathatnak: befektethetnek forintban vagy euróban, realizálhatnak fix vagy egy mutatóhoz (inflációhoz vagy Diszkont Kincstárjegy aukción kialakult átlaghozamokhoz) kötött hozamot, illetve választhatnak rövidebb vagy hosszabb futamidő közül. Az eredményekből az is látható, hogy a nyugdíjcélú megtakarítási formák a legkevésbé népszerűek a válaszadók körében (16 fő). E mögött indokok széles köre állhat: a pénzügyi ismeretek és ezen befektetési lehetőségek ismeretének hiánya, az alacsony jövedelem és megtakarítások hiánya, a rövidtávú pénzügyi prioritások, vagy a nyugdíj-megtakarításokkal szembeni bizalmatlanság.

Ahogy korábban is említésre került, a megtakarítási formák megválasztását az is befolyásolja, hogy az egyén milyen megtakarítási célokkal rendelkezik. Leggyakrabban a célok között szerepel a nem várt eseményekre és váratlan kiadásokra való felkészülés, az ingatlanvásárlás vagy felújítás, a gyermekek, szülők vagy más családtagok pénzügyi támogatása, a nyugdíjas évek anyagi biztonságának megteremtése, az autóvásárlás, az utazás és pihenés, illetve a nagyobb értékű tárgyak vásárlása. Általánosságban elmondható, hogy az embereknek nem csak egy megtakarítási célja van, így a kitöltők több válaszlehetőséget is megjelölhettek egyszerre.

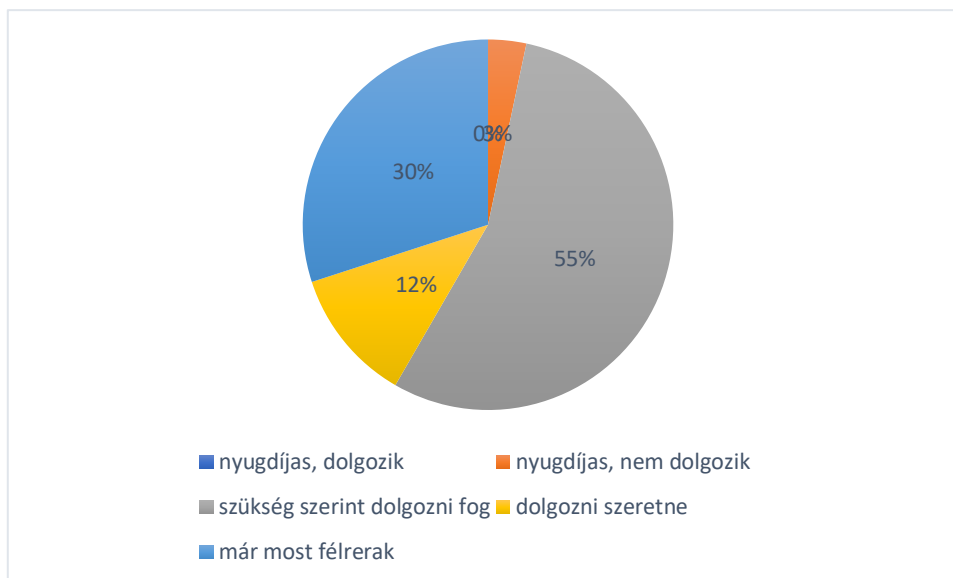

8. ábra: A kitöltők megtakarítási céljai

Forrás: A kérdőívre adott válaszok alapján saját szerkesztés

Ahogy a 8. ábrán is látszik, a válaszadók közül sokan a nem várt események és a váratlan kiadások finanszírozására gyűjtenek (83 fő). Bármikor előfordulhatnak olyan események - mint az autójavítás, háztartási gépek lecserélése, ház körüli károk, egészségügyi ellátás -, amelyek fedezéséhez egy nagyobb összeg szükséges. Az ily módon felhalmozott pénz egyfajta pénzügyi biztonságot jelent az egyéneknek, ugyanis voltaképpen vésztartalékként funkcionál. A megtakarítási célok között szintén népszerű az utazásra és a pihenésre való gyűjtögetés (58 fő), ugyanis az olyan előnyökkel járhat, mint az élményszerzés, stresszcsökkentés, a párkapcsolat, családi vagy baráti kapcsolat megerősítése, vagy az életminőség javulása. Az utazás és pihenés, mint megtakarítási cél segíthet az embereknek arra ösztönözni magukat, hogy rendszeresen megtakarítsanak. A harmadik legnépszerűbb takarékoskodási cél az ingatlanvásárlás vagy a felújítás 47 kitöltővel. Sokan az ingatlanvásárlásra az otthonteremtés alapjaként tekintenek, ugyanis az ingatlan birtoklása hosszú távú biztonságot és stabilitást nyújthat. A grafikonról leolvasható, hogy a nyugdíjas évek anyagi biztonságának megteremtése az utolsó helyre került, mindössze 18 válaszadó tesz félre e célból (is). Ez számos tényezővel magyarázható: egyrészt a kitöltők fiatalabb életkorával, másrészt az emberek jelenlegi kedvezőtlen pénzügyi helyzetével, harmadrészt pedig a pénzügyi ismeretek hiányával. Egy olyan kitöltő volt, aki a kérdőívben felsorolt megtakarítási célokon felül a cégalapítást is ide sorolta.

A nyugdíjkorhatár elérését követően lehetősége van eldönteni az embereknek, hogy kívánnak-e tovább dolgozni vagy ténylegesen nyugdíjba vonulnak. Feltehetőleg gyakori az olyan döntési helyzet is, ahol a nyugdíjkorhatárt elért személy nem önszántából, hanem anyagi kényszer miatt folytatja munkáját. Ebből a szempontból érdekes eredményekkel szolgálhatnak a kitöltők válaszai arra a kérdésre vonatkozóan, hogy terveik szerint fognak-e dolgozni nyugdíjas korukban.

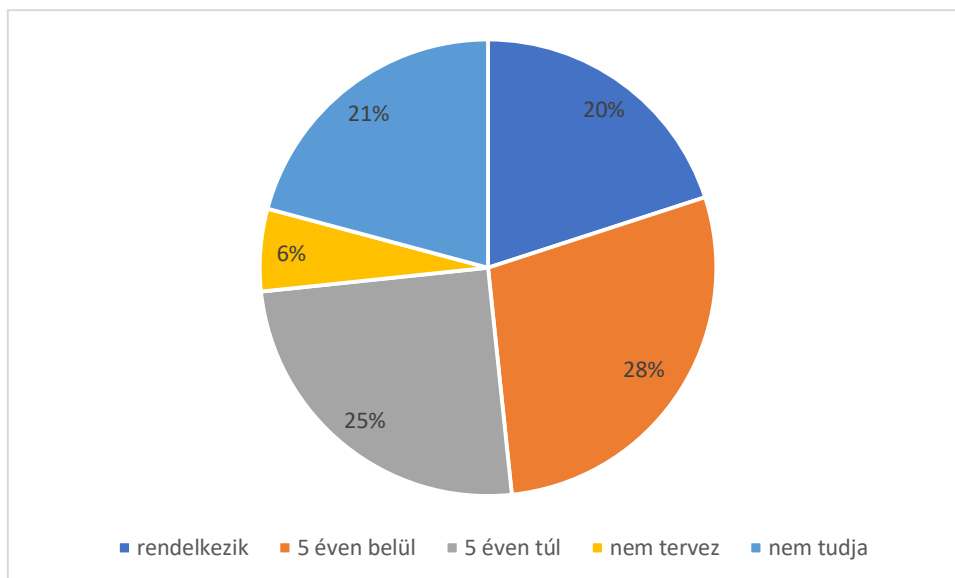

9. ábra: A kitöltők nyugdíj melletti munkavégzéssel kapcsolatos tervei

Forrás: A kérdőívre adott válaszok alapján saját szerkesztés

A válaszadók több mint fele, pontosan 55 százaléka úgy nyilatkozott, hogy szükség szerint dolgozni fog. Ezen válaszadók feltehetőleg úgy vélekednek, hogy az akkori anyagi, szociális és egészségügyi helyzetük függvényében fogják eldönteni, hogy melyik lehetőséget válasszák. Meglepő módon a válaszadók 11,7 százaléka úgy nyilatkozott, hogy szeretne dolgozni a nyugdíjkorhatár elérése után is, ugyanis a munka lehetőséget kínálhat a nyugdíjas évek aktív és tartalmas eltöltésére. Eközben a válaszadók 30 százaléka már most félreterez, hogy ne kelljen nyugdíj mellett dolgoznia.

A nyugdíjcélú megtakarítás számos okból fontos lehet. Természetesen legfontosabb célja a megfelelő életszínvonal biztosítása, a pénzügyi biztonság előzetes megteremtése. Emellett a nyugdíj megtakarítások befektetési lehetőségként is szolgálnak, amelyek hozamot kínálnak. Ezen befektetésekkel a nyugdíjas évekig megtartható, kedvező esetben növelhető a befektetett pénz értéke. Hazánkban bizonyos nyugdíj megtakarítási opciók adókedvezményeket kínálnak, amely csökkentheti az adóterhet és egyúttal ösztönözheti a megtakarítást. A válaszadók döntő többsége fontosnak tartja az öngondoskodást, mindössze 6 olyan személy volt, aki ezzel nem ért egyet. A kitöltők 32,5 százaléka amellet, hogy lényegesnek tartja a nyugdíjcélú megtakarítást, rendelkezik is ilyen tartalékkal.

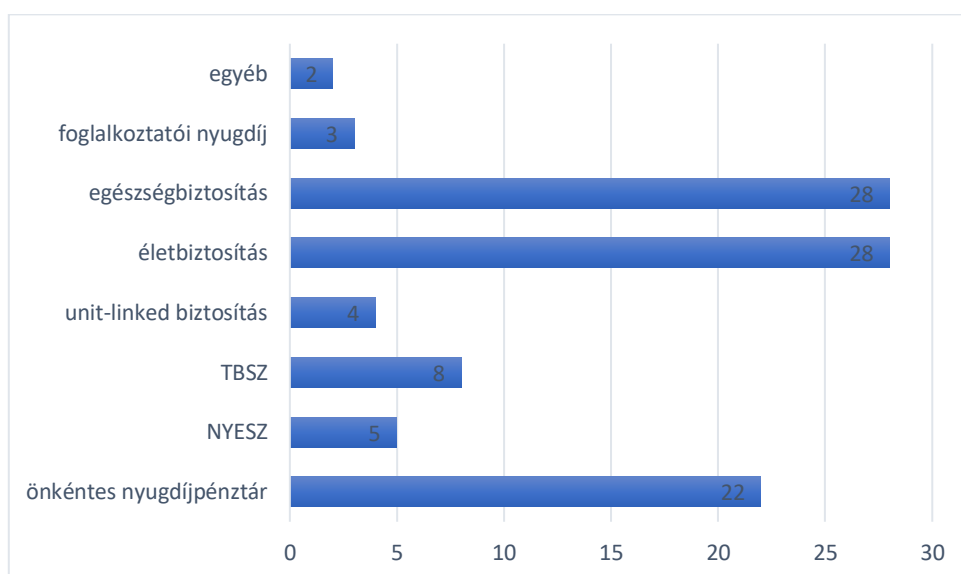

10. ábra: A nyugdíjcélú megtakarítás tervezett elkezdésének időpontja

Forrás: A kérdőívre adott válaszok alapján saját szerkesztés

Mindazonáltal az öngondoskodás megkezdésének időpontja is lényeges szempont lehet. A válaszadók 28,3 százaléka már 5 éven belül, egynegyede pedig 5 éven túl tervezi elkezdni a megtakarítást nyugdíjas éveire. A kitöltők körülbelül egyötödében (20,8 százalékában) még nem fogalmazódott meg ez az időpont, ugyanakkor 5,8 százalékuk már biztosan állítja, hogy nem tervez takarékoskodni erre az időszakra. Az elméleti megfontolások és a gyakorlati megvalósítás között azonban jelentős különbségek vannak, ugyanis a válaszadók közel fele, pontosan 45 százaléka gondolja úgy, hogy minél hamarabb érdemes elkezdni a gyűjtögetést. A kitöltők 20,8 százaléka szerint már a munkaerőpiacra való kilépéskor el kell kezdeni a megtakarítást, míg 26,7 százalék szerint nem ennyire korán, de jóval a nyugdíjkorhatár elérése előtt érdemes megkezdni. A válaszadók közül kevesen vannak (mindössze 5 százalék), akik úgy vélik, hogy nem érdemes előzetesen megtakarítani. Ezen kitöltők feltehetőleg úgy gondolják, hogy az állam által biztosított nyugdíj elegendő lesz időskori kiadásaik finanszírozására.

Az eredményekből kiderült, hogy a fiatalabb minta ellenére a válaszadók egy része rendelkezik nyugdíjcélú megtakarítással. Ennek több formája is lehet, ide sorolva például az önkéntes nyugdíjpénztárt, a nyugdíj előtakarékossági számlát (NYESZ), a tartós befektetési számlát (TBSZ), a befektetési egységhez kötött nyugdíj- vagy életbiztosításokat (ún. unit-linked biztosításokat), az életbiztosítást, az egészségbiztosítást, valamint a foglalkoztatói nyugdíjat. A válaszadók több megtakarítási lehetőséget is megjelölhettek.

11. ábra: A nyugdíj megtakarítással rendelkezők annak típusa szerinti megoszlása

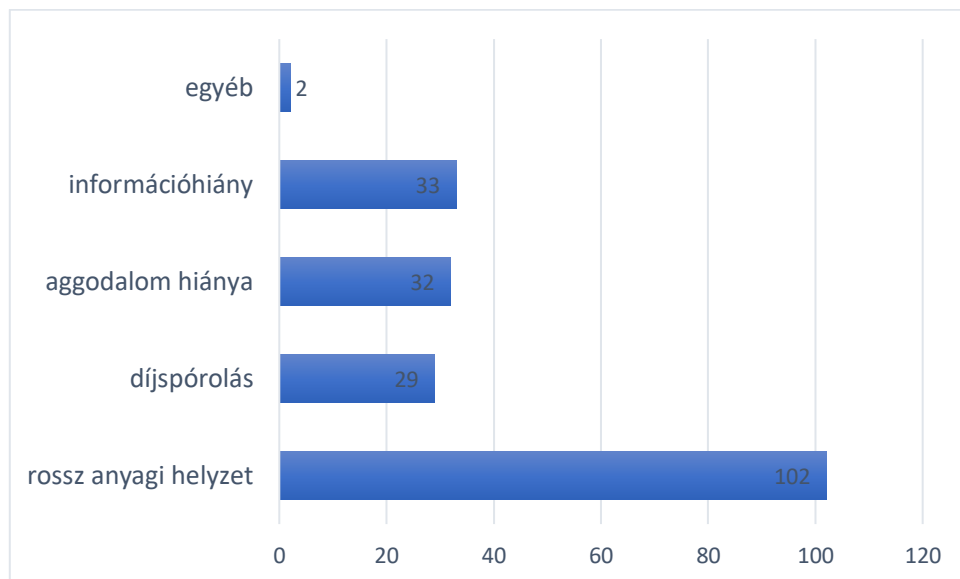
Forrás: A kérdőívre adott válaszok alapján saját szerkesztés

Az eredményekből kiderült, hogy a kitöltők leginkább a biztosításokat preferálják: a válaszadók közül 28 fő életbiztosítással és szintén 28 fő pedig egészségbiztosítással rendelkezik. Hasonlóan népszerű az önkéntes nyugdíjpénztár, amelyről 22 fő nyilatkozott. Véleményem szerint a biztosítások népszerűsége mögött az áll, hogy az egyének gyakran rövidebb távú pénzügyi védelmet keresnek - például az egészséggel kapcsolatos problémák és a váratlan halálesetek kockázatai ellen -, amelyek azonnali intézkedéseket igényelnek. Ezen felül az egészségbiztosítás és az életbiztosítás közvetlenül a vészhelyzetekre és a váratlan eseményekre fókuszál és azonnali megoldást nyújt, ideértve az egészségügyi költségek fedezését és a család jólétének biztosítását is. Ezzel szemben az önkéntes nyugdíjpénztár hosszú távú megtakarítást igényel a nyugdíjas évekre. A több válaszlehetőség megjelölése révén kiderült, hogy mindössze 9 olyan kitöltő volt, aki az önkéntes nyugdíjpénztár lehetőségét kiegészíti a két biztosítás valamelyikével vagy mindkettővel a teljes pénzügyi biztonság érdekében.

Az állami ellátásokon felül a nyugdíjrendszer kiegészítő pilléréként funkcionál a foglalkoztatói nyugdíj, amelynek jogi háttere megvan, ám biztosítása nem jellemző. Az eredményekből is az látható, hogy mindössze három kitöltő nyilatkozott a foglalkoztatói nyugdíj meglétéről. Az Országgyűlés Hivatala (2022) szerint ezen pillér szerepét az fokozná, ha a belépés kötelező lenne, a dolgozók automatikusan taggá válnának, erősödne a

társadalmi párbeszéd és egyetemleges alku, emellett különféle pénzügyi ösztönzők bevezetése is támogathatja a folyamatot. A felsorolt megtakarítási opciókon felül lehetőséget nyújtottam szabad válaszadásra is, amelyre 2 kitöltő a kriptovalutákba (jelen esetben Bitcoinba) való befektetést emelte ki.

Sokan nem rendelkeznek nyugdíjcélú megtakarítással, ám ez nem csak az előrelátás és tervezés hiányából, a felelőtlenségből vagy nemtörődömségből fakadhat. Az okok között szerepelhet az is, hogy nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy e célból félrerakjanak, igyekeznek az ilyen megtakarítások díját és költségeit is megspórolni, nem aggasztja őket időskori megélhetésük, esetleg nem ismerik az öngondoskodás lehetőségeit. A kérdésnél a kitöltők több választ is megjelölhettek, illetve lehetőségük volt egyéni válaszadásra is.

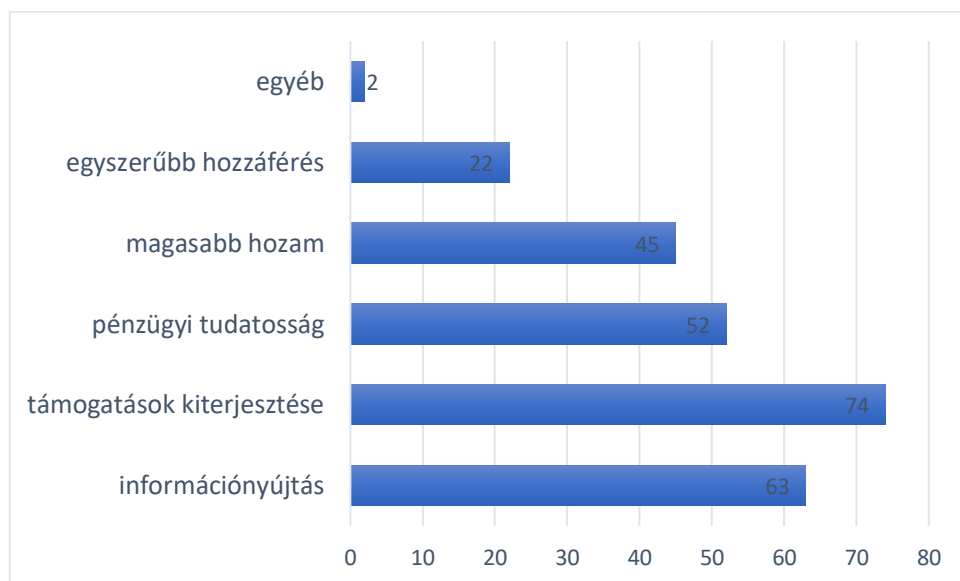
12. ábra: **Az öngondoskodás hiányának okai**

Forrás: A kérdőívre adott válaszok alapján saját szerkesztés

Az 120 válaszadó jelentős része, 102 fő gondolja úgy, hogy sokan nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy nyugdíjcélú megtakarításba kezdjenek. Ehhez szorosan kapcsolódik az a válaszlehetőség is, hogy az ilyen célú megtakarítások és biztosítások díját, költségét is igyekeznek megspórolni, amellyel a válaszadók közül 29 fő értett egyet. Ugyanakkor közel azonos jelölésszám érkezett az ismeretek és a jövővel kapcsolatos aggodalom hiányára (33 és 32 fő). Két kitöltő azt hangsúlyozta, hogy az emberek bíznak az állami nyugdíjrendszerben, így nem gondolják, hogy szükségük lesz kiegészítő bevételre is. Egy kitöltő pedig azt fogalmazta meg, hogy tapasztalatai alapján az emberek nagyobb része nem

rendelkezik alapvető gazdasági és pénzügyi ismeretekkel, ezáltal az öngondoskodás fontosságát sem ismerik. Véleményem szerint az öngondoskodás hiányában az is közrejátszik, hogy az emberek gyakran hajlamosak a rövid távú szükségleteikre és az aktuális kiadásaikra fókuszálni ahelyett, hogy hosszú távra készítsenek előzetesen tervet. Ennek tükrében az előtakarékosság egy hosszú távú cél, amihez gyakran hiányzik a megfelelő motiváció is.

A megfelelő motiváció hiányának gondolatára építve kíváncsi voltam a kitöltők azon véleményére, hogy hogyan lehetne a lakosságot ösztönözni az öngondoskodásra. Ennek olyan eszközei lehetnek, mint az átlátható, széles körű információk nyújtása az egyes lehetőségekről, az állami támogatások kiterjesztése (például adókedvezmény vagy díjkedvezmény formájában), a pénzügyi tudatosság fejlesztése, a magasabb hozam biztosítása vagy a megtakarításokhoz való egyszerűbb hozzáférés az erre vonatkozó szabályok lazításán keresztül. A kitöltők több válaszlehetőséget is megjelölhettek, illetve egyéni meglátásaikat is megoszthatták.

13. ábra: **A nyugdíjcélú megtakarítások ösztönzésének lehetőségei**

Forrás: A kérdőívre adott válaszok alapján saját szerkesztés

A legnagyobb számú csoport úgy véli (74 fő), hogy az öngondoskodásra való motiváláshoz az állami támogatások kiterjesztése járulna hozzá leginkább. Hazánkban a NYESZ és a TBSZ adókedvezményeket, utóbbi kamatadó mentességet kínál a megtakarítóknak, az önkéntes nyugdíjpénztárnál az állam hozzájárulásokkal támogatja a befizetéseket, míg

bizonyos nyugdíjbiztosítási termékek adókedvezményeket nyújthatnak. Amennyiben a támogatások kiterjesztésre kerülnének, az ösztönzőleg hathatna a nyugdíjcélú megtakarítások indítására. Az ábrán látható, hogy a megkérdezettek szerint motivációs erővel bírna az öngondoskodás lehetőségeivel kapcsolatos informáltság növelése (63 fő). Úgy gondolom, hogy ez nemcsak az állam, a bankok, biztosítótársaságok és egyéb intézmények feladata, hanem a megtakarítónak is szükséges alaposan utánajárni, hogy mely lehetőségek milyen kondíciók, előnyök és hátrányok mellett érhetőek el. Emellett 52 kitöltő gondolja úgy, hogy fontos szerepe lenne a pénzügyi tudatosság fejlesztésének is, amely orvosolhatná a rövid távú gondolkodást, illetve hozzájárulhatna a pénzügyi tervezéshez, a célok megfogalmazásához, a megfelelő pénzügyi döntések meghozásához.

Egy kitöltő álláspontja szerint az államnak garantálni kellene, hogy a félrerakott összeg a megtakarítóhoz kerül, amellyel valószínűleg a magánnyugdíjpénztárak 2010-es államosítására utalt. Emellett egy másik válaszadó úgy gondolja, hogy az alapvető pénzügyi és gazdasági ismereteket már iskolás korban oktatni kellene, amely illeszkedik a pénzügyi tudatosság fejlesztéséhez is.

A kérdőív utolsó előtti kérdésében a válaszadóknak egy ötfokú Likert-skálán kellett értékelni a megadott állításokat aszerint, hogy azokat mennyire látják igaznak magukra nézve. Az egyes állítások értékelésekor az átlag kerül feltüntetésre. Minél magasabb a pontszám, annál inkább egyetértenek a válaszadók az adott állítással.

Az első állításban azt fogalmaztam meg, hogy biztos anyagi háttérrel és/vagy nagyobb összegű megtakarítással rendelkezem. A válaszadók ezt átlagosan 3,03-ra értékelték, vagyis a kitöltők átlagosan semlegesnek érzik magukra vonatkozóan az állítást. Ez azt jelenti, hogy a válaszadók közepesen jó anyagi háttérrel, vagy kisebb összegű megtakarítással rendelkeznek.

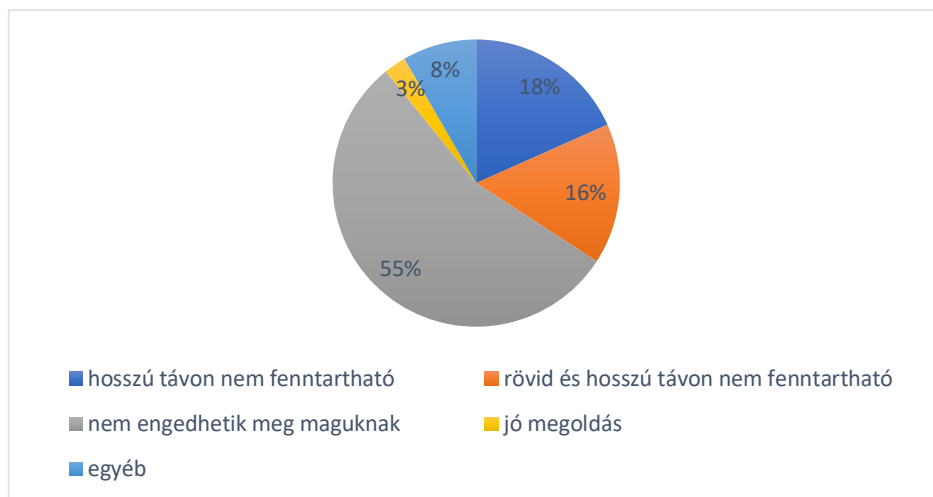
A második állítás szerint a biztos anyagi háttér és a megtakarítás ellenére is félre kell tenni a nyugdíjas évekre. Az állítást átlagosan 3,85-re értékelték a válaszadók, amely azt jelenti, hogy nagyjából egyetértenek az állítással. Az öngondoskodás tehát nemcsak a szűkösebb anyagi helyzetűeknek fontos, hanem mindenki számára, ugyanis segít fenntartani a hosszú távú pénzügyi stabilitást és a jólétet a nyugdíjas években, valamint lehetőséget teremt a váratlan események kezelésére is.

Ehhez szorosan kapcsolódik a harmadik állítás, miszerint a nyugdíjrendszer egyre inkább fenntarthatatlanná válik. A válaszadók többsége egyetért az állítással, ugyanis átlagosan 4,28-ra értékelték. A közéletben és a tudományos körökben egyaránt „örökzöld” témának számít a magyar nyugdíjrendszer egyre fenntarthatatlanabb mivolta, így feltehetőleg a kitöltők is tisztában vannak azon problémákkal, amelyek az öregségi nyugdíjak finanszírozhatóságát hátráltatják, mint például a születésszám csökkenése, a népesség elöregedése, vagy a munkaképes korúak létszámcsökkenése.

A negyedik állítással, vagyis hogy tudatosan tervezem pénzügyeimet a nyugdíjas évekre, közepes mértékben értenek egyet a kitöltők. Az állítást átlagosan 3,01-re értékelték, vagyis a válaszadók igyekeznek tudatosan kezelni pénzüket, de ez nem feltétlenül a nyugdíjas korukra irányul. A semlegesnek mondható átlagpontszám adódhat a válaszadók fiatalabb korából is, akik jelenleg még messze állnak a nyugdíjkorhatártól.

Az ötödik állítás szerint tisztában vagyok az öngondoskodás egyes lehetőségeivel (pl. nyugdíjpénztár, NYESZ, nyugdíjbiztosítás). A válaszadók ezt az állítást is kvázi semlegesnek érzik magukra nézve, ugyanis átlagosan 3,10-re értékelték. Ez az eredmény is egyfajta visszacsatolás arra a korábban említett megfontolásra, hogy szükség van az öngondoskodás egyes lehetőségeiről való széles körű információnyújtásra, amely hozzájárulhat az ilyen célú megtakarítások ösztönzéséhez is.

Az utolsó állításban azt fogalmaztam meg, hogy kiegészítő nyugdíjlehetőségeket veszek igénybe az időskori anyagi biztonság megteremtése érdekében. Ezt az állítást a kitöltők átlagosan 2,22-re értékelték, így jelenleg inkább nem élnek ilyen lehetőségekkel, sem mint igen. Az eredmény egyezőséget mutat a korábbi ilyen irányú kérdésekre adott alacsony válaszadási aránnyal is.

14. ábra: A kitöltők véleménye a szülőtartásról

Forrás: A kérdőívre adott válaszok alapján saját szerkesztés

A kérdőív utolsó kérdésében a kitöltőknek véleményt kellett megfogalmazni a szülőtartás jelenségéről. A válaszadók feltehetőleg nem a törvényileg kötelezett szülőtartásra asszociáltak, hanem a szülők, nagyszülők és idősebb rokonok anyagi támogatására. Ennek ellenére a kitöltők több mint fele (pontosan 55 százaléka) úgy gondolja, hogy ezt sokan nem engedhetik meg maguknak, 18,3 százalék szerint hosszú távon nem tartható fenn, míg 15,8 százalék szerint rövid és hosszú távon sem fenntartható a szülők eltartása. Mindössze 3 olyan válaszadó volt, aki a szülőtartás jelenségét jó megoldásnak tartja. A válaszokban látható megosztottság érthető, ugyanis egyik oldalon bizonyos kultúráknak szerves részét képezi a szülők gondozása és támogatása az időskori éveikben, amely hozzájárulhat a családi összetartáshoz és a kötelek erősítéséhez. Ugyanakkor másik oldalon a szülők gondozása jelentős terhet róhat a család költségvetésére, hiszen a megtakarítások csökkenését és a költségek növekedését eredményezheti.

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A kérdőív eredményei szerint a legjellemzőbb megtakarítási forma a készpénz és a bankszámlán tartott összeg, feltehetőleg annak gyors és könnyű hozzáférhetősége voltán, azonban a nyugdíjcélú megtakarítások nem jellemzők a többségre. A megtakarítási célok között első helyen a váratlan kiadások finanszírozása szerepel, amelyet az utazás és pihenés követ, valamint hasonlóan népszerű az ingatlanvásárlásra, felújításra és nagyobb értékű tárgyak vásárlására való gyűjtögetés. Az említettek mindegyikére igaz, hogy rövid- és középtávú célok, miközben a nyugdíjas évekre való takarékoskodást, mint hosszú távú célt csak kevesen fogalmazták meg.

2. táblázat: A kérdőív fontosabb eredményei

Szempont	Jellemző válasz
Megtakarítások típusa	bankszámla, készpénz
Megtakarítási cél	felkészülés a nem várt eseményekre
Nyugdíjas tervek	szükség szerint dolgozni fog
Öngondoskodás fontossága	Fontos, de nem rendelkezik vele
Megtakarítás elkezdése	minél hamarabb
Nyugdíjcélú megtakarítások típusa	biztosítások
Előtakarékoság hiányának oka	rossz anyagi helyzet
Ösztönzés	állami támogatások kiterjesztése
Szülőtartás megítélése	sokan nem engedhetik meg maguknak

Forrás: A kérdőívre adott válaszok alapján saját szerkesztés

Sokan úgy gondolják, hogy szükség esetén nyugdíjas korukban is dolgozni fognak, valószínűleg anyagi szükségleteik kielégítése érdekében. Ez az eredmény már önmagában is azt sugallja, hogy sokan nem rendelkeznek nyugdíjcélú megtakarítással a kényelmes nyugdíjas évek biztosításához, ami szintúgy igaznak bizonyul a teljes kérdőívre adott válaszok összegzésénél is. Bár a kitöltők szinte egytől egyig fontosnak tartják a nyugdíjcélú megtakarítást, a többségük nem rendelkezik ilyennel. Ezt leginkább kedvezőtlen anyagi helyzetük, alacsony jövedelmük indokolja, de a válaszadók közül sokan gondolják úgy, hogy az emberek nincsenek tisztában az öngondoskodás lehetőségeivel, valamint nem aggasztja őket időskori megélhetésük.

Akik mégis nyugdíjcélú megtakarításba kezdenek, elsősorban az egészségbiztosítás és életbiztosítás lehetőségeit választják, amelyek a rövid távú, azonnali biztonságot és védelmet szolgálják. Ezzel az önkéntes nyugdíjpénztárak a népszerűségi rangsorban csak a harmadik helyen szerepelnek. A megkérdezettek szerint az állami támogatások kiterjesztése lenne a leghatékonyabb eszköz a nyugdíjcélú megtakarítások ösztönzésére. Ezenkívül az információnyújtás és a pénzügyi tudatosság fejlesztése is segíthet az embereknek abban, hogy tájékozódjanak az öngondoskodás lehetőségeiről, megértsék annak fokozódó szerepét és belekezdjenek ilyen célú megtakarításokba.

A kérdőíves kutatással kapcsolatban három hipotézist állítottam fel. Az első hipotézisem szerint hazánkban sokan azért nem fordítanak kellő figyelmet a nyugdíjcélú megtakarításokra, mert nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy félrerakjanak e célból. Ez az állítás igazolást nyert, ugyanis a 120 válaszadó közül 102 fő gondolja úgy, hogy sokaknak nincs olyan mértékű jövedelme vagy félretett pénze, amiből a hosszú távú célokat - például a nyugdíjas évek anyagi biztonságát - meg tudják valósítani. A jelenlegi gazdasági nehézségek jelentős hatást gyakorolnak a megtakarításokra, ugyanis több felmérés is arra az eredményre jutott, hogy sokan havi jövedelmükből egyáltalán nem tudnak megtakarítani: havi 200 ezer forint hiányzik a családok kasszájából (Cofidis Hitel Monitor), több százezer háztartásnak egyáltalán nincs megtakarítása (Blochamps Capital), valamint a 19-29 éves kor közötti fiatalok csupán 56 százaléka rendelkezik megtakarítással (K&H ifjúsági index).

A második hipotézisben azt fogalmaztam meg, hogy a nyugdíjcélú megtakarítások ösztönzésének legfontosabb eszköze az állami támogatások kiterjesztése lenne (pl. adókedvezmény vagy díjkedvezmény formájában). Ez a feltételezés szintén igaznak bizonyult, ugyanis a válaszadók közül 74 fő gondolta úgy, hogy a támogatások kiterjesztése ösztönzőleg hathat ezen célú megtakarításokra. Ez egyrészt megvalósulhat adókedvezmények formájában, vagyis lehetnek adóvisszatérítések vagy az adóköteles jövedelem csökkentésére irányuló intézkedések. Másrészt a kormány pénzügyi hozzájárulásai is növelhetik a megtakarítási kedvet oly módon, hogy támogatást nyújt azok számára, akik elindítják nyugdíjcélú megtakarításukat. Harmadrészt pedig megoldásként szolgálhat, ha az állam támogatja a munkáltatókat abban, hogy nyugdíjcélú megtakarítási programokat kínálnak dolgozóik részére.

A harmadik hipotézis szerint az öngondoskodási lehetőségeken belül az önkéntes nyugdíjpénztár a legnépszerűbb. Ez az állítás a kérdőívre érkezett válaszok szerint nem nyert igazolást, ugyanis a kitöltők közül 28 fő rendelkezik életbiztosítással, 28 fő egészségbiztosítással, míg az önkéntes nyugdíjpénztárt választók száma 22 fő. Az eredmények mögött feltehetőleg az az ok húzódik, hogy az emberek gyakran a rövidebb időtávú pénzügyi lehetőségeket preferálják. Ennek tükrében egy komolyabb egészségügyi probléma felmerülésekor vagy halálesetkor a biztosítások azonnali megoldást kínálnak, míg a nyugdíjpénztárban gyűjtött összeghez való hozzájutás valamilyen feltételhez kötött. A két biztosítás tehát rövid távú, míg az önkéntes nyugdíjpénztár hosszabb távú pénzügyi védelmet nyújt a megtakarítóknak.

A kérdőív eredményei alapján az állami támogatások bővítése és a pénzügyi oktatás kulcsfontosságú eszközök lehetnek a nyugdíjcélú megtakarítások elterjedtségének növeléséhez, amihez külső tényezőkként szükséges a gazdasági helyzet javulása is. Az embereknek megfelelően informálnak kell lenniük a különböző öngondoskodási lehetőségekkel kapcsolatban, valamint fel kell ismerniük, hogy maguknak is tenni kell a nyugdíjas éveik pénzügyi biztonságának megteremtéséhez, ugyanis nyugdíjcélú megtakarítások hozzájárulnak a jövő nyugdíjasainak pénzügyi stabilitásának megőrzéséhez.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Nemzetiségtől, nemtől, kortól függetlenül mindenkinek fontos, hogy a nyugdíjkorhatár elérésével, a munkaerőpiacról való kilépéssel is biztosított legyen a megfelelő életszínvonal. Ezzel szemben sokakban kérdésként merül fel, hogy hogyan tudnának maguknak egy stabil anyagi háttérrel megteremteni a nyugdíjba vonulást követően. A probléma a nyugdíjrendszer hiányosságaiban, az előregedő népességben és a pénzügyi-gazdasági alaptudás alacsony szintjében gyökerezik. Megoldásként szolgálhat az öngondoskodás, azonban ennek mikéntje sokakban csak újabb kérdéseket vet fel.

Az öngondoskodásra irányuló szakirodalom általában két területre bontható: a megtakarítási hajlandóságra és képességre, illetve a környezeti faktorokra. Az utóbbi esetében a nyugdíjcélú megtakarítások eszközszerkezetére és a nyugdíjrendszerre helyeződik a hangsúly. A nyugdíjrendszer egyik alapvető célja, hogy ösztönözze az embereket a nyugdíjas évekre való megtakarításra, vagyis az öngondoskodásra. A tudományos megközelítést elhagyva az emberek általánosságban nem eszerint kezelik az állami nyugdíjrendszert: a társadalom jelentős része úgy gondolja, hogy az állami nyugdíjrendszernek kell a megfelelő nyugdíjas életszínvonalat megteremteni.

A kutatással az öngondoskodással kapcsolatos attitűdök mélyebb megértése és a megtakarítási szokások feltérképezése volt a célom, amelyet egy 15 kérdésből álló kérdőív segítségével mértem fel. A kérdőív eredményeiből az körvonalazódik, hogy sokan csak rövid- és középtávú célokat és terveket fogalmaznak meg maguknak, a jelenlegi és a közel jövőbeli érdekeikre fókuszálnak. Ebből kifolyólag a nyugdíjcélú megtakarítás nem is szerepel terveik között. Habár sokan nyilatkoztak különféle megtakarítások és befektetések meglétéről, a pénzügyi tudatosság figyelmen kívül hagyásával ez nem feltétlen elegendő a jövőbeli nyugdíjaskori pénzügyi stabilitás megalapozásához. A problémát tovább súlyosbítja, hogy sokan kizárólag az állam által biztosított nyugdíjra hagyatkoznak, amihez hozzájárul, hogy ugyanolyan életminőséget várnak el nyugdíjas korban, mint az aktív életszakaszban. Ennek tükrében az öngondoskodási motivációkat nagyban meghatározza a rövid távú tervezés és a pénzügyi tudatosság is.

Kérdőíves kutatásom eredményei rávilágítanak, hogy a fiatalabb korosztály számára kevésbé fontos az öngondoskodás, így általánosságban kijelenthető, hogy nem törekednek

kiemelten a megtakarításokra, valamint nem jellemző rájuk a hosszú távú pénzügyi tudatosság. Ugyanakkor ezen magatartás mögött olyan tényezők is húzódnak, mint a megtakarítási képességek hiánya, a rövid távú tervezés és a kiforratlan hosszú távú érdekek.

A kérdőívre adott válaszokból az is egyértelműen látszik, hogy a nyugdíjcélú megtakarítással rendelkezők körében az egészség- és életbiztosítások dominálnak, míg az önkéntes nyugdíjpénztár csupán a harmadik legnépszerűbb. A megkérdezettek úgy gondolják, hogy fontos az öngondoskodás, illetve minél hamarabb célszerű elkezdni, azonban csupán kis részük rendelkezik ilyen célú megtakarítással. A legtöbbször szerint ennek oka az anyagi problémákban keresendő, ugyanakkor ösztönzőleg hathatna az emberekre a nyugdíjcélú megtakarításokhoz kapcsolódó állami támogatások kiterjesztése, valamint az egyes lehetőségekkel kapcsolatos informáltság előmozdítása.

Rádóczy (2021) kutatása alapján hazánkban a nyugdíjcélú megtakarítással csupán a lakosság kis része, mindössze 25,7 százaléka rendelkezik. Ugyanakkor azt is szükséges hangsúlyozni, hogy ez az arány világszinten is nagyon hasonló. A primer kutatásom eredményei szerint a megkérdezettek 30 százaléka kezdett már ilyen célú megtakarításba. Ennek megfelelően jövőbeli kutatások kulcskérdéseként szolgálhat, hogy a relatíve alacsony megtakarítási arány a nyugdíjrendszer hiányosságaival, vagy az emberi természetből eredő korlátokkal magyarázható.

7. IRODALOMJEGYZÉK:

- ANDOR B. (1943): A magyar társadalombiztosítás ötven éve. 1892-1942. OTI, Pallas Nyomda, Budapest, Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György (szerk.)
- AUGUSZTINOVICS M. (2000): Korkép reform után. Tanulmányok a nyugdíjrendszerről. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- AUGUSZTINOVICS M. (2005): Népeség, foglalkoztatottság, nyugdíj. Közgazdasági Szemle, LII. évf., 2005. május, 429–447.
- ÁGOSTON K. Cs., KOVÁCS E. (2007): A magyar öngondoskodás sajátosságai. Közgazdasági Szemle, LIV. évf., 2007. június, 560–578.
- BAJKÓ A., MAKNICS A., TÓTH K., VÉKÁS P. (2015): A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságáról. Közgazdasági szemle, LXII. évf., 2015. december, 1229–1257.
- BALOGH G. (1999): Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába. Budapest, OSIRIS Kiadó 181.
- BALOGH G., SZŰCS L. (1990): Társadalom biztosítás nélkül. Budapest, Magvető Kiadó.
- BARANYI G. (1991): Társadalombiztosítás tegnap, holnap, 1891-1991. Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság (közread.), Budapest.
- BÁLINT B. (2022): Szülőtartás – Köteles vagyonok eltartani szüleimet? D.A.S. Jogvédelmi Biztosító Zrt. 2022. július 21. <https://das.hu/jogi-esetek-es-hirek/koteles-vagyonok-eltartani-szuleimet/>
- BOD P. (1992): Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási nyugdíjrendszer működtetése? I. Biztosítástechnikai alapfogalmak. Közgazdasági Szemle XXXIX. évf. 1992. 2. sz., 123–145.
- BOTOS K., BOTOS J. (2020): Nyugdíjrendszer a változó társadalomban. Pénzügyi Szemle 2020/1, 7–22.
- CZIRÁKI G. (2019): A TBSZ kínálta öngondoskodási lehetőségek kiaknázása a rolling nuts módszerrel. „2020 – Gazdasági változások és kihívások az új évtized küszöbén” pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferencia, Sopron, 2019. szeptember 26-27.
- DEMJÉN T., KIMMEL Zs., KISS J. (2018): Dohányzás visszaszorítása Magyarországon. Háttéranyag az Egészségfejlesztési Irodák számára. Dohányzás Fókuszpont 2018. 03. 06., https://fokuszpont.dohanyzasvisszaszoritasa.hu/sites/default/files/dohanyzas_visszaszoritas_hatteranyag_efi_20180506.pdf

- EBBINGHAUS B., NELSON K., NIEUWENHUIS R. (2020): Poverty in old age. In: GREVE B. (szerk.): The Routledge International Handbook of Poverty. Routledge, Abingdon, p. 256–267.
- EBBINGHAUS B. (2021): Inequalities and poverty risks in old age across Europe: The double-edged income effect of pension systems. *Social Policy & Administration*, Vol. 55. No. 3. 440–455.
- ECSERI L. (1884): A munkássegélyezés ügye Magyarországon tekintettel a munkásbiztosítás kérdésére. Budapest, Akadémia.
- EURÓPAI BIZOTTSÁG (2018): The 2018 pension adequacy report. Current and future income adequacy in old age in the EU. Volume I. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f0e89c3f-7821-11e8-ac6a-01aa75ed71a1/language-en>
- EURÓPAI BIZOTTSÁG (2021): 2021 pension adequacy report. Current and future income adequacy in old age in the EU. Volume 1. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4ee6cadd-cd83-11eb-ac72-01aa75ed71a1>
- FARKAS A. (2022): A magyar nyugdíjrendszer az Európai Unió nyugdíjkoncepciójának tükrében. *Világgazdaság*, 2022.03.28. <https://www.vg.hu/velemenyt/2022/03/a-magyar-nyugdijrendszer-az-europai-unio-nyugdijkonceptiojanak-tukreben>
- FREUDENBERG C., BERKI T., REIFF Á. (2016): A Long-Term Evaluation of Recent Hungarian Pension Reforms. Working Paper 2., Magyar Nemzeti Bank. Budapest
- GÁL R. (2017): Hozott szalonnával. A fenntartható nyugdíjrendszer kialakítása. Hegyemenet, Osiris kiadó
- HOLTZER P. (2010): Az öngondoskodás stratégiai megközelítésben. *Hitelintézeti Szemle* 2010. Kilencedik Évfolyam 2. Szám. 109-127.
- HORVÁTHNÉ KÖKÉNY A. (2011): Az önkéntes nyugdíjpénztári befizetések utáni személyi jövedelemadó kedvezmény változásai és ezek hatása a lakosság hosszú távú megtakarításainak ösztönzésére. *Gazdasági és üzleti kihívások a Kárpát-medencében* című konferencia, Csíkszereda, Románia.
- HORVÁTHNÉ KÖKÉNY A., SZÉLES Zs. (2014): Mi befolyásolja a hazai lakosság megtakarítási döntéseit? *Pénzügyi Szemle*, 2014(4), 457–475.
- HORVÁTHNÉ KÖKÉNY A., BÁLINT Á., KULCSÁR P., ORAVECZ G. (2012): A háztartások pénzügyi döntései – Gondoskodjunk a jövőnkéről. *Szolnoki Tudományos Közlemények XVI. Szolnok*.

- KAPITÁNY B. (2015): Demográfiai Fogalomtár. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest. www.demografia.hu/tudastar/fogalomtar
- KORMÁNY (2020): Magyarország konvergencia Programja 2020–2024.
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2019): A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, 2018. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/fenntartfejl/fenntartfejl18.pdf>
- LACZKÓ I. (1968): A magyar munkás és társadalombiztosítás története. Táncsics Kiadó.
- LEE R. D., CARTER L. R. (1992): Modeling and forecasting u.s. mortality. Journal of the American Statistical Association, vol. 87. no. 419. 659–671.
- MABISZ (2018): UNIT LINKED 1x1 - amit a unit-linked (befektetési egységekhez kötött) biztosításról feltétlenül tudni kell. Magyar Biztosítók Szövetsége. https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/09/UL_1x1.pdf
- MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA (2010): Magyarország aktualizált konvergenciaprogramja, 2009–2012. Budapest, 2010. január
- MAGYAR NEMZETI BANK (2020): Befektetési egységhez kötött életbiztosítás. 2020. január 28. <https://www.mnb.hu/fogyasztovedelem/biztositasok/életbiztositasok/befektetesi-egyseghez-kotott-életbiztositas>
- MATITS Á. (2012): Néhány szó a magánnyugdíjpénztárak értékeléséről. Egyensúly és Optimum, 2012, Aula kiadó
- MIHALETZKY Gy. (1997): Nyugdíjbiztosítás. CORVINUS Kiadó. A hét szabad művészet könyvtára a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola sorozata.
- MONOSTORI J. (2015): Öregedés és nyugdíjba vonulás. MONOSTORI J., ÓRI P., SPÉDER Zs. (szerk.): Demográfiai portré, p. 115–134.
- MOSOLYGÓ Zs. (2010): A tőkefedezeti rendszer alapkérdéseinek új megközelítése. Közgazdasági Szemle, LVII. évf., 2010. július–augusztus, 612–633.
- OBÁDOVICS Cs. (2018): A népesség szerkezete és jövője. Demográfiai portré 2018. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. MONOSTORI J., ÓRI P., SPÉDER Zs. (szerk.). Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 271–294.
- ONGENA S., ZALEWSKA A. (2018): Institutional and individual investors: Saving for old age. Journal of Banking & Finance, 92, 257–268
- ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA (2022): Foglalkoztatói nyugdíj. Infojegyzet 2022/6. https://www.parlament.hu/documents/10181/63291245/Infojegyzet_2022_6_foglalkoztatoi_nyugdij.pdf/26cc494d-d6fe-e794-1fb6-c8197e16ca5f?t=1655454604739

- OTP BANK (2023): Sok kicsi tényleg sokra megy. 2023. május 17. <https://www.otpbank.hu/portal/hu/hirek/sok-kicsi-tenyleg-sokra-megy>
- RÁDÓCZY K. (2021): Nyugdíjcélú megtakarítási hajlandóság Magyarországon. *Marketing & Menedzsment* 2021. Különszám 2. Időskori pénzügyi és befektetési döntések, 71–82.
- SIMONOVITS A. (2006): A magyar nyugdíjrendszer, jelenlegi helyzet. Előrejelzés és tennivalók, in: VIZI E. Sz., TEPLÁN I., SZENTPÉTERI J. (szerk.): *Előmunkálatok a társadalmi párbeszédhez. A Gazdasági és Szociális Tanács felkérésére készített tanulmányok*, Gazdasági és Szociális Tanács, Budapest, 2006
- SIMONOVITS A. (2019): Merev vagy rugalmas nyugdíjkorhatár? *Közgazdasági szemle*, LXVI. Évf., 2019. április, 345–375.
- STIGLITZ J. E. (2013): A válság utáni válságok. *Világgazdaság online*, 2013. január 9.
- SZIRTES Gy. (2006): A biztosítási kötelezettség és a társadalombiztosítás fedezeti rendszere, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged.
- TÓTH A. (2012): Öngondoskodás, Önrendelkezés. *Gazdasági élet és társadalom*, 2060-7466. 2012. 1-2. szám, 204-219.
- VARGA G. (2014): Demográfiai átmenet, gazdasági növekedés és a nyugdíjrendszer fenntarthatósága. *Közgazdasági Szemle*, LXI. Évf. 1279–1318.
- VASKÖVI Á., RÁDULY D. (2022): Nyugdíjrendszerek és nyugdíj-előtakarékossági formák a visegrádi országokban. *Biztosítás és Kockázat* IX. évfolyam 3-4. szám, 39-71.
- VASKÖVI Á., JÁSZFI E. (2023): Az időskori szegénység és az öngondoskodás összefüggései Európában. *Közgazdasági Szemle*, LXX. Évf., 2023. július–augusztus, 898–923.
- ZSINKA F. (2020): Időskor: társadalmi konstrukció és saját narratívák. *Replika*, 2020 (117–118), 237–263.

8. MELLÉKLET

Kérdőív

1. Milyen típusú megtakarítási formákkal rendelkezik? (Több válaszlehetőség is megjelölhető.)

A megtakarításomat készpénzben tartom.

A megtakarításomat a bankszámlán tartom.

A megtakarított pénzemet állampapírba fektettem be.

Különféle befektetési jegybe helyeztem el megtakarított pénzemet (pl. kötvény, részvény, ingatlan).

Valamilyen nyugdíjcélú megtakarítási formába helyeztem megtakarításomat (vagy annak egy részét).

2. Milyen megtakarítási célokkal rendelkezik? (Több válaszlehetőség is megjelölhető.)

nem várt eseményekre, váratlan kiadásokra való felkészülés

ingatlanvásárlás vagy felújítás, otthonteremtés

gyermekek, szülők, családtagok pénzügyi segítése

nyugdíjas évek anyagi biztonságának megteremtése

autóvásárlás

utazás, pihenés

nagyobb értékű tárgyak (pl. bútor, laptop, telefon) vásárlása

egyéb

3. A tervei szerint dolgozni fog nyugdíjas korában?

nyugdíjas vagyok és dolgozom

nyugdíjas vagyok és nem dolgozom

szükség szerint dolgozni fogok

dolgozni szeretnék

már most félreteszek, így nem tervezek nyugdíj mellett dolgozni

4. Véleménye szerint mennyire fontos az öngondoskodás?

Egyáltalán nem fontos.

Fontosnak tartom, viszont nem rendelkezem ilyen célú megtakarítással.

Fontosnak tartom és rendelkezem ilyen célú megtakarítással is.

5. Amennyiben fontosnak tartja, mikor tervezi elkezdni a megtakarítást?

Már rendelkezem nyugdíjcélú megtakarítással.

5 éven belül tervezem elkezdni.

5 éven túl tervezem elkezdni.

Nem tervezek megtakarítani a nyugdíjas évekre.

Nem tudom.

6. Véleménye szerint mikor érdemes elkezdni a nyugdíjcélú megtakarítást?

minél hamarabb

a munkaerőpiacra való kilépéskor

jóval a nyugdíjkorhatár elérése előtt

a nyugdíjkorhatárhoz közeledve

soha

7. Milyen nyugdíjcélú megtakarítással rendelkezik? (Több válaszlehetőség is megjelölhető.)

önkéntes nyugdíjpénztár

nyugdíj előtakarékosági számla (NYESZ)

tartós befektetési számla (TBSZ)

unit-linked biztosítás (befektetési egységekhez kötött nyugdíj- vagy életbiztosítás)

életbiztosítás

egészségbiztosítás

foglalkoztatói nyugdíj

egyéb

8. Véleménye szerint mi indokolja azt, hogy sokan nem foglalkoznak az előtakarékosaggal?

(Több válaszlehetőség is megjelölhető.)

Nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy félrerakjanak e célból.

Az ilyen típusú biztosítás díját/költségét igyekeznek megspórolni.

Nem aggasztja őket időskori megélhetésük.

Nem ismerik az öngondoskodás lehetőségeit.

Egyéb

9. Véleménye szerint hogyan lehetne ösztönözni az embereket a nyugdíjcélú megtakarításokra?

Átlátható, széles körű információnyújtással az egyes lehetőségekről.

Az állami támogatások kiterjesztésével (pl. adókedvezmény vagy díjkedvezmény).

A pénzügyi tudatosság fejlesztésével.

Magasabb hozam biztosításával.

A megtakarításhoz való egyszerűbb hozzáféréssel az erre vonatkozó szabályok lazításán keresztül.

10. Értékelje az alábbi állításokat aszerint, hogy mennyire igazak Önre. (1=egyáltalán nem igaz, 5=teljesen igaz)

Biztos anyagi háttérrel rendelkezem és/vagy nagyobb összegű megtakarítással rendelkezem.

A biztos anyagi háttér és a megtakarítás ellenére is félre kell tenni a nyugdíjas évekre.

A nyugdíjrendszer egyre inkább fenntarthatatlanná válik.

Tudatosan tervezem pénzügyeimet a nyugdíjas éveimre.

Tisztában vagyok az öngondoskodás egyes lehetőségeivel (pl. nyugdíjpénztár, NYESZ, nyugdíjbiztosítás).

Kiegészítő nyugdíjlehetőségeket veszek igénybe az időskori anyagi biztonság megteremtése érdekében.

11. Mit gondol a szülőtartásról?

hosszú távon nem fenntartható

rövid és hosszú távon sem fenntartható

sokan nem engedhetik meg maguknak anyagilag

jó megoldásnak tartom

egyéb

12. Nem

nő

férfi

13. Életkor

18 év alatti

19-25 év között

26-35 év között

36-45 év közötti

46-55 év között

56-65 év között

65 év feletti

14. Lakóhely

főváros

megyei jogú város/megyeszékhely

város

falu vagy község

15. Legmagasabb iskolai végzettség

általános iskolai

középiskolai érettségi

OKJ-s oklevél

főiskolai vagy egyetemi diploma

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Horváth Antónia
A Hallgató Neptun kódja: CJF5LG
A dolgozat címe: Az öngondoskodás lehetőségei és szerepe Magyarországon
A megjelenés éve: 2023.
A konzulens intézetének neve: Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Befektetési, Pénzügyi és Számviteli Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védelmet követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2023. év 11. hó 09. nap

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Horváth Antónia (név) (hallgató Neptun azonosítója: CJF5LG) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*²

Kelt: 2023. év 11. hó 09. nap

belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.